

**УЛААНБААТАР ХОТЫН 2040 ОН ХҮРТЭЛХ ХӨГЖЛИЙН ЕРӨНХИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГА**

УРЬДЧИЛСАН ТАНДАН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

2024 он

Агуулга

Товчилсон үгийн жагсаалт.....	3
Удиртгал	4
НЭГ. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ	6
1.1. Асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тодорхойлсон байдал	9
1.2. Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэдийг тодорхойлох.....	16
1.3. Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөл.....	16
ХОЁР. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ	17
ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУДЫГ ТОГТООЖ, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ.....	17
ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ	19
4.1 Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө.....	19
4.3 Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө	23
4.4 Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө	26
4.5 Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын Олон Улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж буй байдал	27
ТАВ. ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ	28
ЗУРГАА. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	37
Ашигласан эх сурвалж:	39

Товчилсон үгийн жагсаалт

ААНБ	Аж ахуйн нэгж байгууллага
АҮ	Аж үйлдвэрийн
БНБД	Барилгын норм ба дүрэм
ДЦС	Дулааны цаилгаан станц
ЗГ	Засгийн газар
ЖДҮ	Жижиг дунд үйлдвэр
ЕТ	Ерөнхий төлөвлөгөө
МАА	Мал аж ахуй
НИТХ	Нийслэлийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
УБ	Улаанбаатар
УИХ	Улсын Их Хурал
ҮТП	Үндэсний технологийн парк
ХАА	Хөдөө аж ахуй
ТХЗ	Тогтвортой хөгжлийн зорилт
ТХҮБ	Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал
ТХГ	Тусгай хамгаалалттай газар
ЭЗ	Эдийн засаг

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТАЙЛАН

(Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний тухай)

Удиртгал

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх”, Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд “Монгол хүний эрүүл, аюулгүй амьдрах таатай орчин, нөхцөлийг бүрдүүлж, хүний аюулгүй байдлыг хангах” төрийн үүргийг тодорхойлсон.

Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө нь хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах, ажиллах таатай орчинг бүрдүүлэхэд чиглэсэн хот байгуулалтын үндсэн баримт бичиг бөгөөд Хот байгуулалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.5-д нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг Монгол Улсын Их Хурал батлахаар заасан.

Улаанбаатар хотын анхдугаар хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө 1954 онд батлагдаж, 1961, 1976, 1986 онд тодотгол, шинэчлэл хийгдэж байсан ба Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжин орсонтой уялдуулан Засгийн газрын 2002 оны 28 дугаар тогтоолоор Улаанбаатар хотыг 2000-2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөг баталж, улмаар Улсын Их Хурлын 2013 оны 23 дугаар тогтоолоор “Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлага”-ын баримт бичгийг баталсан.

1990-ээд оноос Нийслэл хот руу хүн амын шилжих хөдөлгөөн эрс нэмэгдэж, Улаанбаатар хотын нийгэм, эдийн засгийн харилцаа идэвхжихийн хэрээр төлөвлөлтгүй суурьших, байгаль орчин доройтох, агаар, хөрс бохирдох, хог хаягдал, дуу чимээ нэмэгдэх, гэмт хэрэг, зөрчил ихсэх, замын хөдөлгөөний түгжрэл үүсэх зэргээр нийслэл хотын эдийн засаг, нийгмийн харилцаанд хүндрэл учирч, иргэдийн ая тухтай, эрүүл, аюулгүй амьдрах эрх зөрчигдөхөд хүрч байгаа тул сүүлийн жилүүдэд нийслэл хотын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлттэй холбоотой дараахи хууль тогтоомжууд батлагдсан нь нийслэлийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн боловсруулах, батлах хэрэгцээ шаардлага бий болсныг илтгэн харуулж байна. Үүнд:

-“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн¹ 9 дүгээр бүлэг;

-Монгол Улсын Үндэсний бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал²;

-Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл³-ийн зорилго 9;

-2021 оны 7 дугаар сарын 07-ны өдөр батлагдсан Монгол Улсын Нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлын тухай хууль (шинэчилсэн найруулга);

-2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдөр батлагдсан Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Шинэ Зуунмод хотын эрх зүйн байдлын тухай хууль;

¹ Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан.

² Улсын Их Хурлын 2024 оны 64 дүгээр тогтоолоор баталсан;

³ Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан;

-Улсын Их Хурлын 2024 оны “Хот байгуулах тухай” 72, 76 дугаар тогтоолууд;

-Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр.⁴

Эдгээр хууль тогтоомжийн хүрээнд Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын дагуу Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж батлах хэрэгцээ шаардлагын урьдчилан тандан судалгааг хийж гүйцэтгэлээ.

Судалгааны арга зүй, үе шатууд:

- Асуудалд дүн шинжилгээ хийх;
- Асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг томьёолох;
- Тухайн асуудлыг зохицуулах хувилбаруудыг тогтоож, тэдгээрийн эерэг сөрөг талыг харьцуулан судлах;
- Зохицуулалтын хувилбаруудын үр нөлөөг тандан судлах;
- Зохицуулалтын хувилбаруудыг харьцуулж дүгнэлт хийх;
- Тухайн зохицуулалтын талаарх олон улсын болон бусад эрх зүйн зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа хийх;
- Санал, зөвлөмж боловсруулах.

Эдгээр үе шатуудын дагуу “Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө”-тэй холбоотой ойлголт, харилцааг судалж, эрх зүйн орчинд үүсэж буй асуудлыг тодорхойлохыг зорьсон болно. Асуудлыг тодорхойлж, шийдвэрлэх ерөнхий зорилгоо тогтоож, тухайн зорилгод хүрэх хувилбарыг тогтоосон. Тухайн үе шатанд асуудлыг шийдвэрлэх хувилбаруудыг зорилгод хүрэх байдлаар нь харьцуулан дүгнэж хамгийн оновчтой хувилбарыг сонгон үр нөлөөг судлав.

Эцэст нь тухайн хувилбаруудаас сонгон авсан хувилбарт үндэслэн санал дүгнэлт, зөвлөмж боловсрууллаа.

⁴ Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан;

НЭГ. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Монгол Улсын Нийслэл Улаанбаатар хот нь хөгжлийн чиг хандлагаа тодорхойлсон 5 удаагийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу хөгжиж, 1954 онд боловсруулсан анхны ерөнхий төлөвлөгөөнд 1963, 1974, 1986, 2002 онуудад тодотгол, шинэчлэл хийгджээ.

1992 онд Шинэ Үндсэн хууль батлагдаж, манай улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжиж, улмаар Засгийн газрын 2002 оны 28 дугаар тогтоолоор "Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөө"-г баталсан бөгөөд нийслэлийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, өөрчлөлттэй уялдуулан Улсын Их Хурлын 2013 оны 23 дугаар тогтоолоор "Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлагын баримт бичиг"-ийг батлан хэрэгжүүлж байна.

Нийслэл Улаанбаатар хотод төрийн дээд байгууллагууд байнга оршдог, улсын нийт хүн амын тал хувь нь ажиллаж амьдардаг, их дээд сургууль, коллеж болон бүртгэлтэй аж ахуйн нэгжийн тоо, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ зэрэг үзүүлэлт жил бүр өсөж байгаа боловч хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах, ажиллахад сөрөг нөлөө үзүүлэх хүчин зүйлүүд бий болж байгааг харгалзан сүүлийн жилүүдэд нийслэл хотын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлттэй холбоотой хэд хэдэн бодлогын баримт бичиг батлагдсан. Үүнд:

- "Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал"⁵-ын 3.4.3.2-т "Нийслэлийн хүн амын төвлөрлийг тархаан байршуулах зорилгоор дагуул хотуудыг төлөвлөж, бүс нутгийг өндөр хурдны авто зам, эрчим хүч, инженерийн барилга байгууламжаар хангаж холбоно.";

- "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн⁶ 9.3.1-д "Улаанбаатар хотын төвлөрөл, суурьшсан нутаг дэвсгэрийн тэлэлт, хязгаарлалт, газар зохион байгуулалт, авто замын сүлжээ, нийтийн тээвэр, газар доорх орон зай гэх мэт шаардлагатай төлөвлөлтийг тооцон хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, мэдээллийн нэгдсэн системд холбон хот байгуулалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.", 9.3.46-д "Улаанбаатар хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу нийслэл болон дагуул, хаяа хот, тосгоны инженерийн дэд бүтцийг үе шаттай барьж байгуулан өргөтгөж шинэчилнэ.", 9.5.5-д "Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг нэгдсэн бодлого төлөвлөлттэйгөөр дагуул хотуудад шилжүүлэн үйл ажиллагааг нь дэмжин ажиллана.";

- "Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл"⁷-ийн зорилго 9-д "Амьдрахад таатай, байгаль орчинд ээлтэй, хүн төвтэй ухаалаг хот болгон хөгжүүлнэ.", 9.2.1-д "Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг 80 хувь бууруулна", 9.3.2-т "Хот дахин хөгжүүлэх төслийн хүрээнд орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлнэ", 9.5.3-т "Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг хотоос шилжүүлнэ.";

- "Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"⁸-т "20 минутын хот" буюу нийгмийн дэд бүтцийн хүртээмжийг зохистой түвшинд хүргэх бодлогын

⁵ Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан;

⁶ Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан.

⁷ Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан;

⁸ Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан;

баримт бичгийг боловсруулж, түүнд суурилсан "Нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө 2040"-г боловсруулж, батлуулна." гэж тус тус заасан.

Мөн Засгийн газрын 2020 оны 06 дугаар сарын 12-ны өдрийн 35 дугаар хуралдаанаар “Улаанбаатар хотыг 2040 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөө” боловсруулж, батлуулахаар шийдвэрлэсэн байна.

“Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлага”-ын баримт бичигт Улаанбаатар хот нийт 15 дагуул хот, тосгонтой байхаар төлөвлөсөн боловч тэдгээрийг хэрхэн байгуулах, бүтэц зохион байгуулалт нь ямар байх талаар зохицуулалтгүйгээс тодорхой үр дүнд хүрээгүй тул УИХ 2021 онд Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлын тухай хууль (шинэчилсэн найруулга), 2023 онд Нийслэл Улаанбаатар хотын замын хөдөлгөөний түгжрэлийг бууруулах, гэр хорооллыг орон сууцжуулах тухай хууль, 2024 онд Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль (шинэчилсэн найруулга), Шинэ Зуунмод хотын эрх зүйн байдлын тухай хуулийг тус тус баталсан нь нийслэл хотын төвлөрлийг сааруулах, нэг төвт хотоос олон төвт хот болох төлөвлөлтийн зарчмын дагуу хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах, батлах, түүнийг хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн орчин, эдийн засаг, хөрөнгө оруулалтын шинэ боломжуудыг бүрдүүлжээ.

Тухайлбал, нийслэл Улаанбаатар хотыг нэг төвт хотоос олон төвт хот болгож, 20 минутын дотор төрийн болон бусад үйлчилгээ авах боломжтой хот, тосгон байгуулах хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэн УИХ-ын 2024 оны 72 дугаар тогтоолоор Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт улсын зэрэглэлтэй Багануур хот, Налайх хот, орон нутгийн зэрэглэлтэй Хан-Уул, Яармаг, Буянт-Ухаа, Сонгинохайрхан, Толгойт, Баянхошуу, Өнөр, Баянгол, Чингэлтэй, Сэлбэ, Сүхбаатар, Дарь-эх, Баянзүрх, Амгалан хот, нийслэлийн дагуул Багахангай хот, Агросити хот, Шарга морьт хотыг, УИХ-ын 2024 оны 76 дугаар тогтоолоор Төв аймгийн нутаг дэвсгэрт "Шинэ Зуунмод хот"-ыг, Засгийн газрын 2024 оны 220 дугаар тогтоолоор Сонгинохайрхан дүүргийн нутаг дэвсгэрт Агросити, Налайх дүүргийн нутаг дэвсгэрт Налуу-Ухаа эдийн засгийн тусгай бүсийг тус тус байгуулсан.

Мөн Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “иргэдэд таатай, эрүүл, аюулгүй, байгаль орчинд ээлтэй дэд бүтэц бүхий хотуудыг хөгжүүлэх”⁹ зорилтын хүрээнд “Хот төлөвлөлт, засаглалын шинэчлэл”¹⁰-ийн нэг томоохон арга хэмжээ болох "20 минутын хот" буюу нийгмийн дэд бүтцийн хүртээмжийг зохистой түвшинд хүргэх бодлогын баримт бичиг, түүнд суурилсан "Нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө 2040" болон бусад хот, суурин газрын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, батлуулах¹¹, оргил ачааллын горимд ажиллах хийн дулааны станцууд болон дэд төвүүдийн дулааны станцуудыг үе шаттайгаар барих¹², бие даасан эдийн засаг бүхий улсын болон орон нутгийн зэрэглэлтэй хот, дагуул хотуудыг хөгжүүлэх¹³ талаар тодорхой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхээр тусгагдсан. Тухайлбал,

- Шинэ Зуунмод хотод нийслэл дэх төрийн байгууллагуудыг шилжүүлэн байршуулж, олон улсын хурал, зөвлөгөөн, үзэсгэлэн, аялал жуулчлалын цогцолбор, ачаа тээврийн нэгдсэн логиستيкийн төв, сургалт, эрдэм шинжилгээ, үйлдвэрлэлийн цогцолбор, их

⁹ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн Нэг. Бүс нутгийн хөгжлийн бодлого;

¹⁰ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.1.1;

¹¹ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.1.1.1;

¹² Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.1.2.1;

¹³ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.2;

сургуулийн хотхон бүхий аялал жуулчлал, олон улсын бизнес, санхүүгийн төрөлжсөн эдийн засгийн тусгай бүс болгон хөгжүүлнэ¹⁴;

- Багануур, Багахангайн үйлдвэрлэл, технологийн парк, Налайхын барилгын материалын үйлдвэрлэл, технологийн парк, Эмээлт эко аж үйлдвэрийн паркийн бүтээн байгуулалтыг дуусгах¹⁵;

- Сэлбэ, Баянхошуу дэд төв орчмын газрыг чөлөөлж, нийгмийн болон инженерийн дэд бүтцийг барих, 20,000 айлыг орон сууцжуулах үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хэрэгжүүлж, Толгойт, Шархад, Дэнжийн 1000, Дамбадаржаа, Яармаг дэд төвүүдийн инженерийн дэд бүтцийг барьж байгуулна¹⁶ гэх мэт.

Мөн "Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-т 14 мега төсөл хэрэгжүүлэхээр тусгагдсан нь Нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөнд заавал тусгах шаардлагатай асуудлууд болно. Үүнд:

- Хотын төв дэх төрийн эрх мэдлийн хэт төвлөрлийг задалж, "Өөдөө тэмүүлэх Монгол" буюу "Go Mongolia" ган татлагат гүүрийн төсөл, Хөшигийн хөндийн туннелийн төслийг хэрэгжүүлэх, олон улсын чанартай Шинэ тойрог зам, Туулын хурдны авто зам, "Их багтаамжийн нийтийн тээвэр Метро шугам-1", "Дүүжин тээвэр шугам-1" зэрэг олон төрөлт нийтийн тээврийн сүлжээ байгуулах, явган болон дугуйтай зорчигчдод ээлтэй дэд бүтцийг бий болгож автомашины хэрэглээг болон бохирдлын хэмжээг 2 дахин бууруулах;

- "Туул усан цогцолбор төсөл"-ийг хэрэгжүүлж, үерийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, ундны ус, ахуйн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх, Туул, Сэлбэ, Улиастай, Нарангийн голын эргийн хамгаалалтын далан болон ус зайлуулах сувгийг шинээр барьж, усан сан, хөв, цөөрөм байгуулах, инженерийн дэд бүтцийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх;

- нийтийн эзэмшлийн газарт ногоон байгууламж, цэцэрлэгт хүрээлэн барьж, хотын иргэн оршин суугаа газраасаа 400 метр дотор амарч, тухлах нөхцөлийг бүрдүүлэх гэх мэт.

Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, "Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал", "Хүн амын нутагшилт суурьшлын хөгжлийн ерөнхий төсөл" зэрэг урт хугацааны бодлогын баримт бичгүүдийн зохицуулалт, хэрэгжилттэй уялуулах нь хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний нэг онцлох чиг үүрэг, хэрэгцээ шаардлага болж байна.

Иймд дээр дурдсан үндэслэл, шаардлагад нийцүүлэн иргэний эрүүл, аюулгүй, амьдралын таатай орчин бүрдүүлсэн, олон төвт суурьшлын тогтолцоонд суурилсан, сайн засаглал бүхий эдийн засаг, бизнес, аялал жуулчлалын төв болгон хөгжүүлэх боломжтой байдлаар "Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө" боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг бий болгож байна.

Судалгааны хүрээнд хууль тогтоомжийн хоорондын уялдаа холбоо, хүний эрхийг хангахад чиглэсэн үндсэн зарчим, Нийслэл Улаанбаатар хотод амьдрахад аятай таатай орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх, нийгэм, эдийн засгийн өсөлтийг бий болгох үйлдвэрлэлийг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх талаар ямар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, түүний ач холбогдол, эерэг болон сөрөг талыг судлан үзлээ.

¹⁴ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.2.1.1;

¹⁵ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.2.1.3;

¹⁶ Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 1.1.3.1;

Үүний тулд аргачлалын 3-т заасны дагуу дүн шинжилгээ хийхдээ асуудлыг тодорхойлж, шийдвэрлэх гэж байгаа тухайн асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоож, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлж, асуудлыг үүсгэж байгаа шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлсон болно.

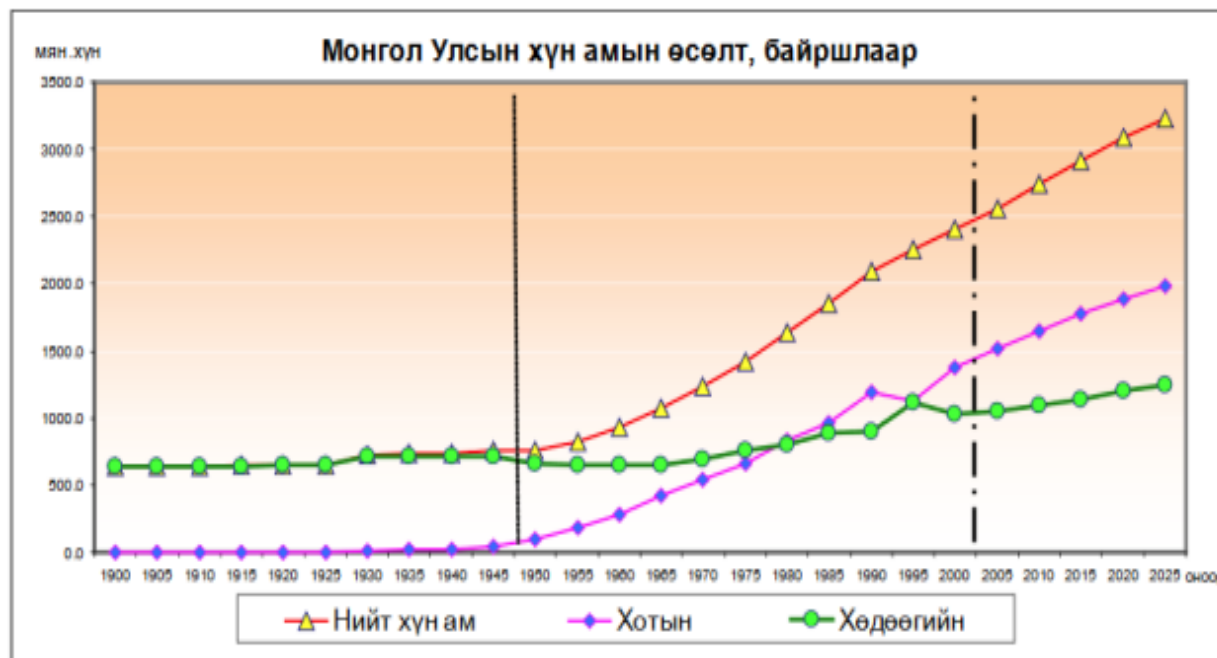
1.1. Асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тодорхойлсон байдал

Нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн батлах хэрэгцээ шаардлагыг манай улсын хотжилт, түүний дотроос нийслэл хотын болон Улаанбаатар бүс нутгийн нийгэм, эдийн засгийн өнөөгийн байдал, хүн амын амьдралын чанар, дэд бүтцийн хангамж зэрэг асуудлыг тухайлан шинжлэн судалж тодорхойлов.

А.Хотжилт ба хүн амын амьдралын чанарт хийсэн дүн шинжилгээ:

Монгол Улсын хүн ам 1962 онд 1 сая, 1988 онд 2 сая, 2015 онд 3 саяд хүрч байсан бол хүн амын шинэчилсэн хэтийн тооцооны дундаж бууралттай хувилбарын тооцооллын дүнгээр Монгол Улсын харьяат хүн ам 2033 онд 4 саяд, 2048 онд 5 саяд хүрэх тооцоо гарсан¹⁷ байх бөгөөд хүн амын нутагшилт суурьшлын үндсэн хоёр хэлбэр нь хот, хөдөө бөгөөд хүн ам олноор шилжин суурьшсантай холбоотойгоор хотжилт эрчимтэй явагдаж, 2010 оны байдлаар 67.9 хувь байсан (Үндэсний хөгжлийн хүрээлэн, 2011) бол эдүгээ 70 орчим хувьд хүрсэн байна.

Зураг 1. Монгол Улсын хүн амын өсөлт, хот, хөдөөгөөр

Монгол Улсад хотжих үйл явц өнгөрсөн зууны хоёрдугаар хагаст хурдацтай өрнөж, үүнээс хойш өнөөг хүртэл нийт хүн амд хотын хүн амын эзлэх хувь өссөөр байна. Үндэсний статистикийн хорооны судалгаагаар 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар Монгол Улсын нийт хүн ам 3.5 сая бөгөөд үүнээс 1.7 сая буюу 48.6% нь Улаанбаатар хотод амьдарч байна¹⁸.

¹⁷ Хүн амын шинэчилсэн хэтийн тооцоо 2020-2050 он, ҮСХ, 2020

¹⁸ Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. <https://www.nso.mn/mn/statistic/fun-statistic/population>;

Түүнчлэн Улаанбаатар хотод манай улсын их дээд сургуулиудын 88.5 хувь нь байршиж, түүнд нийт оюутан сурагчдын 95.3 хувь нь суралцаж байгаа төдийгүй Монгол Улсын эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын 39.7 хувь нь төвлөрчээ.

Өнөөгийн байдлаар манай улсад 1,0 саяас дээш хүн амтай хот 1 (Улаанбаатар) байна. УИХ-ын 2024 оны “Хот байгуулах тухай” 72 дугаар тогтоолоос харахад аймгийн төвүүд болон суурьшил үүсэн хэсгүүдийг хот болгосорн байх бөгөөд 50.0-100.0 мянган хүн амтай хот 2 (Дархан, Эрдэнэт), 20.0-50.0 мянган хүн амтай хот 12, 20.0 мянга хүртэл хүн амтай хот 7 байна.

Хотжилтын түвшин	Тоо	Хотын нэр
1,0 саяас дээш хүн амтай хот	1	Улаанбаатар
100,000 - 1,000,00 хүн амтай хот	1	Орхон
50,000 - 100,000 хүн амтай хот	1	Дархан
20,000 - 50,000 хүн амтай хот	12	Өлгий, Улаангом, Ховд, Цэцэрлэг, Баянхонгор, Арвайхээр, Хөвсгөл, Сайншанд, Даланзадгад, Сүхбаатар, Чойбалсан, Өндөрхаан
20,000 хүртэл хүн амтай хот	7	Алтай, Улиастай, Булган, Говьсүмбэр, Мандалговь, Зуунмод, Баруун-Урт

Ийнхүү хот, суурин газруудад хүн амын дийлэнх хэсэг төвлөрөн суурьшсантай холбоотойгоор хүн амын нягтрал хот, хөдөөд хэт ялгаатай болсон байна. Тухайлбал 2018 оны байдлаар Улаанбаатар хотын хүн амын нягтрал 317.3 болж улсын дунджаас 151 дахин өндөр болсон байна¹⁹.

Нийслэл хотын нутаг дэвсгэр манай улсын нийт газар нутгийн 0.3 хувийг эзэлдэг хэдий ч хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн боловсруулахад харгалзан үзэх шаардлагатай нэг асуудал болох хотжилт буюу хүн амын нягтралыг авч үзвэл²⁰:

- Улаанбаатар хотын 4, 5 дахь хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг баталж, хэрэгжүүлж байсан цаг хугацаанд болон одоогийн байдлаар нийслэл хотын нэг хавтгай дөрвөлжин км газар нутагт ногдох хүн амын тоог харьцуулан үзвэл тогтмол өсөж байна.

Нийслэл хот	1963	2002	2013	2024.03.25	2040 ²¹
Нэг хавтгай дөрвөлжин км газар нутагт ногдох хүний тоо /хүн/ ²²	47.1	185.4	291.9	369.1	444.6
Өсөлтийн хувь /өмнөх оны үзүүлэлттэй харьцуулсан хувь/	-	293.6	57.4	26.4	20.4

Улаанбаатар хотын хүн ам төлөвлөснөөс хэтрэлтэй (14% гажилттай) байгаа нь хүн амын төвлөрлийг тархаах бодлого хэрэгжээгүйтэй холбоотой байна.

Хэдийгээр хотжилт нэмэгдсэнээр хот, суурин газруудын эдийн засаг өргөжин тэлж байгаа боловч нөгөө талаар хөдөө орон нутгийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжил саарч, зах зээл нь хумигдаж байгаа нь эргээд хот, суурин газар руу шилжих хөдөлгөөнийг эрчимжүүлэх нөлөө үзүүлж байна. Тухайлбал 2008 онд Монгол улсын ДНБ-ий 54,8%-ийг Улаанбаатар хотод үйлдвэрлэж байсан бол энэ үзүүлэлт тогтмол өссөөр 2023 оны жилийн эцсийн

¹⁹ www.1212.mn

²⁰ Үндэсний статистикийн хороо, Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сангийн мэдээлэл;

²¹ Нийслэл Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд;

²² Үндэсний статистикийн хороо, Хүн амын нягтрал, [Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан \(1212.mn\)](http://www.1212.mn);

байдлаар онд 66,5% болсон²³ зэрэг сайн үр дүн байгаа боловч хотжилтын нөлөө, хүн амын хэт төвлөрлийн улмаас хог хаягдал бүхий гудамж, хороог бий болгож, хавар, намартаа их хэмжээний “шороо, түйрэн” дэгдэх, өвөлдөө агаарын бохирдлыг үүсгэх болсны дээр амьжиргаа тааруу өрхүүд бүхий захын гэр хорооллууд тэлэхэд хүргэжээ.

Ийм учраас нийслэлийн хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах, ажиллах таатай орчинг бүрдүүлэхэд чиглэсэн хот байгуулалтын үндсэн баримт бичиг болох “Нийслэл хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө”-г шинэчлэн батлах хэрэгцээ шаардлага байна.

Б.Ажлын байр, хөдөлмөр эрхлэлт:

Нийслэлд үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгж байгууллагын тоо 175,200 буюу манай улсад бүртгэлтэй нийт аж ахуйн нэгжийн 74.7 хувьтай тэнцэж байна.

Хүснэгт. Аж ахуйн нэгж, байгууллага /улсын нэгдсэн тооллого явагдсан оноор ²⁴ /				
он	Нийт	Байгууллагын төрөл		
		Аж ахуйн нэгж	Төрийн	Төрийн бус
1998	18950	14040	3835	1075
2006	32410	26841	3398	2171
2011	65204	55366	3959	5879
2016	118686	101463	4372	12851
2021	180006	151577	4597	23852
Өсөлтийн хувь /2021 оны тооллогын дүнг өмнөх тооллогын дүнтэй харьцуулсан хувь/		49.4%	5.1%	85.6%

2021 онд хийгдсэн ААНБ-ын улсын тооллогоор нийт 180.0 мянган ААНБ бүртгэгдсэнээс 130.0 мянга нь Улаанбаатар хотод байрлаж, 2016 оны тооллогын дүнгээс 52.4 хувиар нэмэгдсэн бол 2024 оны хагас жилийн байдлаар Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж байгаа ААНБ-ын тоо 175,200-д хүрч, 2016 оноос хойш 34.7 хувиар өссөн байна.

Ажиллах хүчний судалгааны 2024 оны 1 дүгээр улирлын дүнгээр улсын хэмжээнд 15, түүнээс дээш насны нийт хүн амын 1.4 (59.4%) сая нь ажиллах хүч, 933.3 (40.6%) мянга нь ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам байна. Ажиллах хүчний 1.3 (94.8%) сая нь ажиллагчид, 71.0 (5.2%) мянга нь ажилгүй хүн байна. Ажиллагчид өмнөх оны мөн үеэс 37.8 (3.0%) мянгаар өсөж, өмнөх улирлаас 22.7 (1.7%) мянгаар буурч, ажилгүй хүн өмнөх оны мөн үеэс 5.6 (7.3%) мянгаар буурч, өмнөх улирлаас 20.0 (39.2%) мянгаар өссөн байна. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 36.5 (3.9%) мянга нь цалин хөлс, орлого олох ажил хайх эсвэл хийх нөхцөл нь бүрдвэл ажиллах хүчний эгнээнд шилжихэд бэлэн байгаа боломжит ажиллах хүч байна. Боломжит ажиллах хүч өмнөх оны мөн үеэс 7.8 (27.2%) мянгаар өсөж, өмнөх улирлаас 14.8 (28.8%) мянгаар буурсан байна.²⁵

2023 оны жилийн эцсийн байдлаар нийслэлийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ 46.8 их наяд төгрөг буюу үндэсний дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 66,5 хувьтай тэнцэж байгаа нь Улаанбаатар хотын үйлдвэр, үйлчилгээ, боловсрол, эрүүл мэнд зэрэг нийгмийн салбарын хөгжил хөдөөнөөс илүү, ажлын байрны олдоц харьцангуй өндөр байгаа нь хүмүүсийг ихээр татаж хотжих үйл явцыг улам бүр өргөжүүлж улмаар нийслэлийн хэт төвлөрлийг бий болгож гажуудсан хотжилтыг бий болгож байна. Иймд энэ чиглэлд анхаарч

²³ <http://ubstat.mn/StatTable=372>

²⁴ Үндэсний статистикийн хороо, [Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан \(1212.mn\)](http://ubstat.mn/StatTable=1212)

²⁵ Үндэсний статистикийн хороо, 2024 оны эхний улирлын тайлан, мэдээ

хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн батлах нь хүн амын ядуурлыг бууруулах бодлогын томоохон хүчин зүйл болно гэж үзлээ.

В.Дэд бүтцийн хомсдол:

Улаанбаатар хот Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн 0.3 хувийг эзэлж байгаа боловч хүн амын нягтрал ихтэй хотод тооцогдож улмаар хотжилтыг бий болгох суурь хүчин зүйлс болох шилжин суурьшилт, хүн амын төвлөрлийн үр дүнд төлөвлөөгүй, эмх замбараагүй хотхон, хороолол, гэр хороолол бий болж хотын нийгэм, эдийн засаг, дэд бүтэц болон засаг захиргааны ажилд ачаалал үүсгэж, үүний дотроос нийгмийн салбарын хөрөнгө оруулалт гэр хорооллын хүн амд бага хийгдэж байгаа нь хөрсний бохирдол, агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлж, тухайн өрхүүдийг орчны хувьд баталгаагүй, эмзэг байдалд оруулж байна. Тухайлбал, сургууль, цэцэрлэгийн ачаалал хэтэрсний улмаас гэр хорооллын хүүхдүүд сургууль завсардах, асарч хамгаалах хүнгүй гэртээ үлдэх, 2 ба түүнээс дээш километр байрлах сургууль, цэцэрлэгт хамрагдах зэрэг эрсдэлтэй, хүндрэлтэй амьдралын орчин нөхцөл бий болсон.

Энэ мэтчилэн нийслэл Улаанбаатар хотын нийгмийн болон инженерийн дэд бүтцийн хүртээмж, хангамж хангалтгүй байгааг “Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хийсэн үнэлгээний дүн илтгэн харуулж байна. Үүнд:

УЛААНБААТАР ХОТЫГ 2020 ОН ХҮРТЭЛ ХӨГЖҮҮЛЭХ ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТОДОТГОЛЫН ТЕХНИК, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

Д/д	Зорилтын чиглэлүүд	Хэрэгжилт (%)
1	Хүн амын суурьшлыг зохицуулах	30%
2	Эдийн засаг	45.3
3	Архитектур, орон зайн төлөвлөлт	18.0
4	Нийгмийн дэд бүтэц	24.5
5	Зам тээвэр	34.7
6	Инженерийн дэд бүтэц	36.5
7	Байгаль орчин, гамшгийн менежмент	18.0
Нийт дундаж биелэлт		29.6%

Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг маш хангалтгүй буюу 29.6%-ийн хэрэгжилттэй гэж дүгнэгэхэд дараахи хүчин зүйлүүд нөлөөлсөн гэжээ:

- Ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх тогтолцоо бүрдээгүй;
- Салбарын мастер төлөвлөгөө бүрэн боловсруулагдаагүй;
- Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд мониторинг хийх тогтолцоо бүрдээгүй;
- Ерөнхий төлөвлөгөөний хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт дутмаг;
- Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө хугацаа хоцорч батлагдсан.

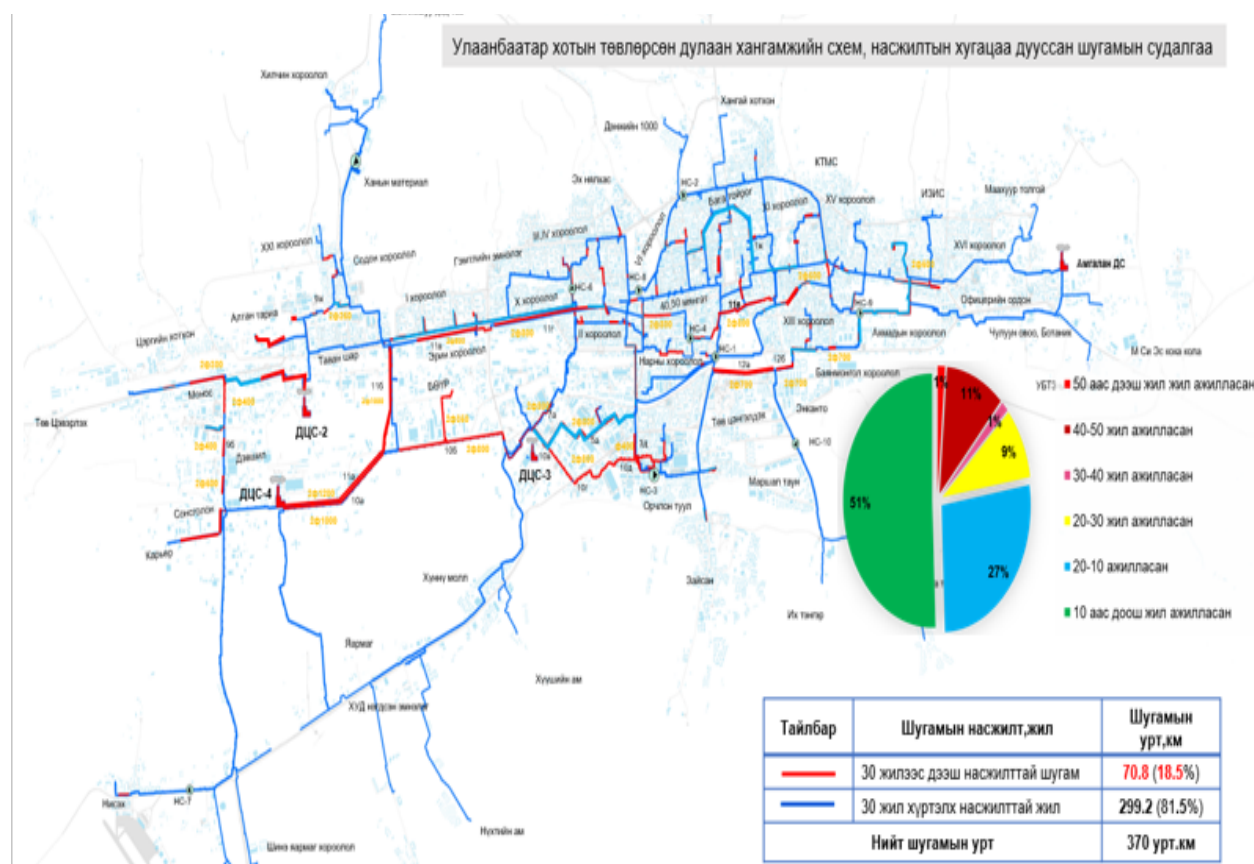
Төвлөрсөн дулаан хангамжийн системийн өнөөгийн байдал:

Улаанбаатар хотын төвлөрсөн дулаан хангамжийн систем нь Дулааны цахилгаан станц II, III, IV болон Амгалан дулааны станцаас хангагдах ба нийт 13,450 гаруй барилга,

байгууламжийг дулааны эрчим хүчээр хангадаг бөгөөд хэрэглэгчдийн 43 хувь нь үйлдвэр, аж ахуйн газар, 57 хувь нь нийтийн болон амины орон сууцны барилгууд байна.

Дулааны эх үүсвэрүүдийн суурилагдсан хүчин чадал 3303 МВт (2840Гкал/цаг) боловч хотын сүлжээнд холбогдсон дулааны хэрэглээ 3923МВт (3373.6 Гкал/цаг), техникийн нөхцөл олгогдсон хүлээгдэж буй хэрэглээ 609МВт (524.9Гкал/цаг) болж суурилагдсан хүчин чадлаас 1838.1 МВт (1580.5Гкал/цаг)-аар илүү буюу 60 хувиар хэтэрсэн ачаалалтай байна.

2024 оны байдлаар нийт дулааны төв шугамын 18.5% хувь буюу 70.8 км шугам нь 30-аас дээш жил ажиллаж насжилтын хугацаа дууссан, ашиглалтын байдал муудаж гэмтэл гарах эрсдэлтэй болсон байна.

Улаанбаатар хотын цахилгаан хангамж одоогийн байдал:

Улаанбаатар хотод цахилгаан дамжуулах 928,8км цахилгаан дамжуулах агаарын шугамаар 220, 110кВ-ын 28 дэд станцыг дамжуулан тэжээж байна.

Түгээх сүлжээний 35кВ-ын 34 дэд станц, ил хуваарилах байгууламж байгаагийн тал хувь нь 30 аас дээш жил ашиглагдсан насжилт өндөртэй станцууд ашиглагдаж байгаа ба 6, 10кВ-ын 11713км шугамаар хэрэглэгчдийг цахилгаан эрчим хүчээр хангаж байна.

2023 оны өвлийн их ачааллын үед нийслэлийн хэрэглэгчдийн цахилгаан ачаалал 1058МВт хүрсэн бөгөөд цахилгаан хангамжийн эх үүсвэрийн чадал нэмэх зайлшгүй шаардлагатай нөхцөл байдал үүссэн байна.

Ус хангамж, ариутгах татуургын өнөөгийн байдал:

Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдал, хүн амын усны нөөц, байгаль экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах зорилгоор 2030 оны түвшинд Нийслэл хотын хүн амыг нийт хүн амын 50,3% байхаар тооцсон байна. 2020 оны байдлаар төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээгээр нийт хүн амын 46,0 хувийг хангаж, Улаанбаатар хот орчимд нийт 286800 м3/хон нөөц бүхий 7 эх үүсвэрээс ф80-ф800 мм-ийн голчтой 586 км урт цэвэр усны шугамаар цэвэр ус түгээж цэвэрлэгдсэн усыг ф100-ф1400 мм голч бүхий 236 км бохир усны шугамаар татан зайлуулж 190-210 мянган м3/хон хүчин чадал бүхий 8 цэвэрлэх байгууламжаар дамжуулан цэвэршүүлж байна.

Гэр хороолол, амины сууцанд нийт хүн амын 20 хувь төвлөрсөн шугаманд холбогдсон ус түгээх 320 байруудаар үйлчлүүлж, гэр хороололд 4 усан санг 193 км цэвэр усны төвлөрсөн шугамаар холбосон байх бөгөөд шугаманд холбогдоогүй 294 байранд зөөврөөр ус түгээж байна.

Цаашид 2040 оны түвшинд Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлтөөс хамаарч усны хэрэглээ 272,5 мянган /м3 болох ба нийт усны хэрэглээний 59 % буюу 160 мянган м3/хоног усыг хотын хүн амын унд ахуйн хэрэглээнд зориулж гүний усаар хангаж, дээд, төв, яармаг, Буянт-Ухаагийн гүний усны эх үүсвэрүүдийг унд ахуйн хэрэглээнд ашиглахаар төлөвлөсөн байна. Шинээр баригдах бохир усны цэвэрлэх байгууламжийн цэвэршүүлсэн усыг ДЦС- II, III, IV-ийн технологийн хэрэгцээнд ашиглаж, цашид эдгээр ДЦС болон үйлдвэр, комбинатын гүний усны нөөцийг ирээдүйн хэрэглээний нөөц болгожээ. Мөн гадаргын усыг боловсруулж хотын усан хангамжийн хэрэгцээнд ашиглахаар Туул, Сэлбэ, Толгойт, Улиастайн голыг түшиглэн усан цөөрөм барьж байгуулах ба Улаанбаатар хотын 2040 оны нийт унд ахуйн усны хэрэглээний 24 хувь буюу 65,4 мянган м3/хоног усыг гадаргын усаар, 17% буюу 46,3 мянган м3/хоног усыг цэвэршүүлсэн усаар хангахаар зорилт дэвшүүлсэн байна.

Төв цэвэрлэх байгууламж нь хоногт дундажаар 190000-210000м³ бохир усыг хүлээн авч механик болон биологийн цэвэрлэгээг хийн, хэт ягаан туяагаар халдваргүйжүүлж Туул голд нийлүүлж байгаа ба хүчин чадлаасаа усны хэмжээний хувьд 20-40 мянгаар их, бохирдлын хэмжээний хувьд 2-5 дахин их усыг хүлээн авч байна. Цэвэрлэх байгууламжид ирж байгаа болон цэвэрлэгдэн гарсан усны бохирдолтын хэмжээг стандарттай харьцуулахад 2-9 дахин их байна. Сүүлийн жилүүдэд хүлээн авч байгаа бохир усны хэмжээ болон бохирдолт эрс нэмэгдсэн бөгөөд “БОХИРДУУЛАГЧ ҮЙЛДВЭРҮҮД” гэсэн ангилалд хамаардаг 225 үйлдвэр аж ахуйн газрууд бохирдсон усаа нийлүүлж байна. Харгиа цэвэрлэх байгууламжид MNS 5582:2006 стандартаас 1.5-2 дахин өндөр бохирдолтой ус хүлээн авч бохирдлын хэмжээг 2-3 дахин бууруулж төвийн шугамд нийлүүлж байгаа боловч төв цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэх MNS 6561:2015 стандартын шаардлагыг хангахгүй байна.

Гачуурт тосгоноос Төв цэвэрлэх байгууламж хүртэл 30,0 км “Туул-1” коллекторын ажил 4 үе шаттайгаар 2007 оноос хойш хийгдэж, одоогийн байдлаар 19,5 км шугам ф600-ф1500мм-ийн шугам хэсэгчлэн хийгдсэн бөгөөд үлдсэн 11,5 км шугамын трассын дагуух газар чөлөөлөлтийн болон барилга угсралтын ажлыг дуусгах шаардлагатай байна.

Нийслэлийн хэмжээнд бохир усны шугам сүлжээний насжилт өндөр, хурын болон хөрсний ус шугам сүлжээ хийгдээгүйн улмаас хөрсний усыг бохир усны шугаманд зайлуулж байгаа нь цэвэрлэх байгууламжийн ачааллыг ихээр нэмэгдүүлж байна. Мөн Төв цэвэрлэх байгууламжийн төслийн технологийн шаардлагатай уялдуулан арьс шир, ноос ноолуурын

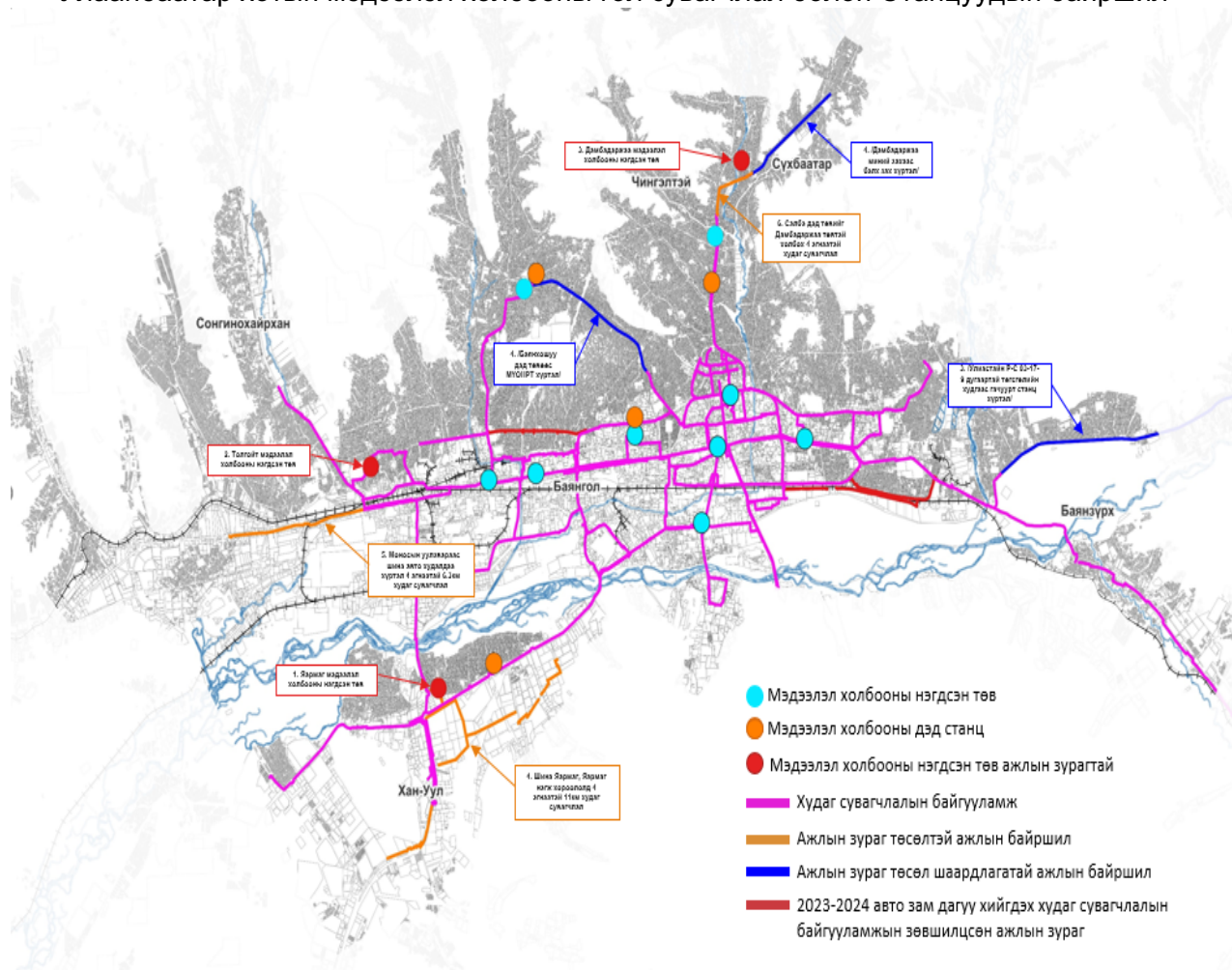
үйлдвэрүүдийг хотоос шилжүүлэх, Харгиа цэвэрлэх байгууламжийг татан буулгах шаарлагатай байна.

Төв цэвэрлэх байгууламжийг шинээр барих ажлыг Хятад, Монголын Засгийн газар хоорондын гэрээгээр 2020-2025 оны хооронд хийх ба хүчин чадлыг нь нэмэгдүүлж, технологийн шинэчлэлт хийх, усыг дахин боловсруулж, техникийн ус гаргах ус боловсруулах үйлдвэрийг шинээр байгуулж, үйлдвэрлэл, техникийн болон ногоон байгууламжийн усалгааны системд ашиглахаар төлөвлөсөн байна.

Мэдээлэл харилцаа холбооны дэд бүтцийн өнөөгийн байдал:

“Мэдээлэл холбооны сүлжээ” ТӨХХК-ийн Улаанбаатар хотын салбар нь нийслэл хотын хэмжээнд 7 станцын хүрээнд 9181 ширхэг худаг, 646.318 метр сувагчлалын ашиглалт үйлчилгээг хариуцан ажилладаг байна. Улаанбаатар хотын хэмжээнд 258 ширхэг хуваарилах шүүгээ, 50 ширхэг MSAN, 170 чиглэлийн шууд кабель, 3608 агаарын багана, 22308 ширхэг телефон цэг байна. “Мэдээлэл холбооны сүлжээ” ТӨХК нь 121 аж ахуйн нэгж, байгууллагад давхардсан тоогоор 5903,9 км сувагчлал, 79,727 ширхэг худагт түрээслүүлэх үйлчилгээ үзүүлж байна.

Улаанбаатар хотын мэдээлэл холбооны гол сувагчлал болон Станцуудын байршил

Нийслэл хотын нийгэм, эдийн засаг, хүн амын амьдрах таатай орчныг бүрдүүлэхэд нийгмийн болон инженерийн дэд бүтцийн хангамж, хүртээмж, хүчин чадал, найдвартай байдал чухал бөгөөд эдгээрийг шийдвэрлэхэд сайтар боловсруулсан бодлого, төлөвлөгөө, зохион байгуулалтын ажил шаардлагатай байгаа бөгөөд УИХ-ын 2024 оны “Хот байгуулах тухай” 72, 76 дугаар тогтоолуудаар нийслэлийн нутаг дэвсгэрт буюу төвийн 6 дүүрэгт орон нутгийн зэрэглэлтэй 14 хотыг, алслагдсан Багануур, Налайх дүүрэгт улсын зэрэглэлтэй 2 хотыг, Багахангай, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар дүүргийн захын хороодын нутаг дэвсгэрт болон Төв аймгийн нутаг дэвсгэрт 3 дагуул хотыг байгуулахаар шийдвэрлэсэн нь нийслэл Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах, дэд бүтцийн хүртээмж, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой байна.

1.2. Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэдийг тодорхойлох

Нийслэл Улаанбаатар хотын хэмжээнд дараах нийгмийн бүлэг, бусад этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөх боломжтой гэж үзлээ.

Эрх ашиг нь хөндөгдөх бүлэг	Нөлөөлж буй хэлбэр
Хүн ам	Хот төлөвлөлт, хот байгуулалтын бүсчлэлээс шалтгаалж, Улаанбаатар хотын гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн төслүүдийг эрчимжүүлж, соёл, боловсрол, худалдаа үйлчилгээ, орон сууц, нийгмийн болон инженерийн дэд бүтцийн хангамж бүхий дэд төвүүдийг шинээр байгуулах, гэр хорооллыг орон сууцжуулах төслийн хүрээнд газар чөлөөлөлт хийх, нөхөн олговор олгох.
Өмчийн бүх хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллага/ хуулийн этгээд/	Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг нэгдсэн бодлого төлөвлөлттэйгээр дагуул хотуудад нүүлгэн шилжүүлэх, шинэ бүтээн байгуулалт, дэд бүтцийг өргөжүүлэх газар чөлөөлөлт, нөхөн олговор олгох.

1.3. Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөл

Монгол Улсад сүүлийн 20 жил эрчимтэй явагдсан орчин үеийн хотжилт, хүн амын болон үйлдвэр, аж ахуйн газруудын төвлөрлөөс үүдэн Улаанбаатар хотод 2024 оны хагас жилийн байдлаар 1.7 сая буюу манай улсын нийт хүн амын 48.6% нь Улаанбаатар хотод оршин сууж²⁶, хүн амын нягтаршил хэтэрсэн нь авто замын түгжрэл үүсгэж, агаар, хөрс, гадаргын болон гүний ус ихээр бохирдож, хүн амын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж байна. Бүтээн байгуулалтын ажил эрчимжиж, хотжилт нэмэгдэх тусам ерөнхий төлөвлөгөөний үндсэн зарчим, хот төлөвлөлт болон хот байгуулалтын үйл ажиллагаа алдагдах, газар ашиглалтын зориулалт, хэмжээг өөрчлөх, хууль тогтоомж зөрчин барилга байгууламж барих зэргээс шалтгаалан иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх зөрчигдөх сөрөг үр дагавар гарч байна.

Ийм учраас нийслэл Улаанбаатар хотын нийгэм, эдийн засгийн амьдралд тулгамдаж буй асуудлууд, түүний дотроос иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэхийн тулд Улаанбаатар хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн батлах, ХЕТ-г хэрэгжүүлэх болон хяналтын тогтолцоо, хүлээх хариуцлагын механизмыг тодорхой болгох, түүнийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон санхүүжилтийн эх үүсвэр, хөрөнгө оруулалтын асуудлыг цогц байдлаар шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

²⁶ Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл. <https://www.nso.mn/mn/statistic/fun-statistic/population>;

ХОЁР. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Аргачлалын 4-т заасны дагуу асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

Ерөнхий зорилго: Оршин суугчдын эрүүл, аюулгүй, таатай орчинд амьдрах бүрэн эрхийг хангасан, иргэн төвтэй, байгаль орчинд ээлтэй технологид суурилсан, Монгол Улсын хөгжлийн хөтөч болсон, олон улсад өрсөлдөх чадвартай хот болох

Учир нь өмнөх бүлэгт тодорхойлсончлон нийслэл Улаанбаатар хотод тулгамдаж байгаа асуудал нь

Тусгай зорилго: “20 минутын хот” үзэл баримтлал бүхий хотуудын нэгдэл болж хөгжих.

ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУДЫГ ТОГТООЖ, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хувилбаруудыг тогтоож, Аргачлалын 5-д заасны дагуу зорилгод хүрэх байдал буюу “Оршин суугчдын эрүүл, аюулгүй, таатай орчинд амьдрах бүрэн эрхийг хангасан, иргэн төвтэй, байгаль орчинд ээлтэй технологид суурилсан, олон улсад өрсөлдөх чадвартай хот болох” ерөнхий зорилгыг хангаж чадах эсэх, зардал, үр өгөөжийн харьцаа, хувилбаруудыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах эерэг өөрчлөлтийг дараах дүгнэлтээр гаргалаа.

Хүснэгт 1. Асуудлыг зохицуулж болох эерэг болон сөрөг талууд

Хувилбар		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа	Үр дүн
1	Тэг хувилбар буюу шинээр зохицуулалт хийхээс татгалзах	Өнөөгийн тулгамдаж буй асуудал хэвээр үргэлжлэх буюу зорилгод хүрэх боломжгүй	Нэмэлт зардал гарахгүй. Тулгамдсан асуудал хэвээр үргэлжилнэ.	Үр дүн сөрөг
2	Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр ухуулга, сурталчилгаа хийх	Зорилгыг бүрэн хангахгүй ч иргэдийн идэвхи, хяналт нэмэгдэж асуудлыг шийдвэрлэхэд эерэг нөлөөтэй. Асуудлыг бүрэн шийдвэрлэх боломжгүй.	Багагүй хэмжээний зардал гарах боловч асуудлын гол шалтгааныг бүрэн шийдвэрлэхгүй.	Дангаараа үр дүнд хүрэхгүй.
3	Хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулах, шинээр хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Тулгамдсан асуудлыг хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэх нь зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой.	Зохих хэмжээний зардал гарах боловч асуудлыг бүрэн шийдвэрлэх үр нөлөөтэй.	Үр дүн эерэг Зорилгод хүрэх боломжтой.
4	Удирдлага, зохион байгуулалтын оновчтой шийдэл сонгох	ЕТ-ний хэрэгжилтэнд хяналт тавих институтын чиг үүрэг, хариуцлагын тогтолцоог бий болгох нь тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх эерэг нөлөөтэй боловч холбогдох хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулахгүйгээр зорилгодоо хүрэх боломжгүй.	Зохих хэмжээний зардал гарах боловч асуудлыг бүрэн шийдвэрлэх үр нөлөөтэй.	Үр дүн эерэг боловч хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар зорилгод

5	Хувийн хэвшилтэй хамтран ажиллах, олон нийтийн оролцоог хангах	Зорилгод хүрэх боломж бий болгох нэг хүчин зүйл мөн боловч холбогдох хууль тогтоомжид ХЕТ-г хэрэгжүүлэх талаар төр, хувийн хэвшлийн түншлэл болон олон нийтийн оролцоог хангах зохицуулалтыг нарийвчлан тусгах шаардлагатай.	Багагүй хэмжээний зардал гарах бөгөөд холбогдох хууль тогтоомжид ХЕТ-г хэрэгжүүлэхэд төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, олон нийтийн оролцоог хангах эрх зүйн зохицуулалтыг тусгаснаар үр дүнд хүрнэ.	хүрэх боломжтой
---	--	--	--	-----------------

Асуудлын мөн чанар, нийгмийн хэрэгцээ шаардлага, тулгамдсан асуудлыг харгалзан Оршин суугчдын эрүүл, аюулгүй, таатай орчинд амьдрах бүрэн эрхийг хангасан, иргэн төвтэй, байгаль орчинд ээлтэй технологид суурилсан, олон улсад өрсөлдөх чадвартай хот болох ерөнхий зорилго болон “20 минутын хот” үзэл баримтлал бүхий хотуудын нэгдэл болж хөгжих тусгай зорилгын хүрээнд дараах 2 хувилбарыг сонгон авч дэвшүүллээ.

Хувилбар 1. Хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулах, шинээр хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах замаар Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний эрх зүйн орчинг сайжруулах:

- Хот байгуулалтын тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид ХЕТ-г нэг нэршилтэй болгох талаар нэмэлт, өөрчлөлт оруулж нэр томъёог цэгцлэх;
- 20 жилийн төлөвлөлт хийх асуудлыг Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирлагын тухай хуульд тусгах;
- Хот байгуулалтын тухай хуульд Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд нийцүүлэн хөгжлийн төлөвлөлтийн үе шат болон ногоон бүсийн зохицуулалтыг нэмж тусгах;
- Засгийн газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-д ХЕТ-ний хэрэгжилтэнд хяналт шинжилгээ хийх зохицуулалт тусгах;
- авто зогсоолгүй барилга байгууламжууд замын сүлжээг хязгаарлаж, уулзвар гарцын нэвтрэх чадварыг бууруулдаг, авто замын уулзвар, гарц, гол зам дагуух худалдаа, үйлчилгээний цэг, замын хажуугийн ташуу хэлбэрийн зогсоол, нэгдүгээр эгнээнд тээврийн хэрэгсэл байрлуулж замын хөдөлгөөний эрчмийг сааруулж зохиомол түгжрэл үүсгэдэг, ногоон байгууламжийн хүртээмжийг бууруулдаг зэрэг тулгамдсан асуудлыг зохицуулсан Авто зогсоолын тухай, Ногоон байгууламжийн тухай хуулийн төсөл боловсруулах;
- Барилга байгууламжийн дизайн, өнгө үзэмж, хэв маягийн нэгдсэн стандарт тогтоох;
- Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хариуцлага хүлээх эрх зүйн зохицуулалтыг холбогдох хуудь тогтоомжид тусгах гэх мэт.

Хувилбар 2. ХЕТ-г боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд удирдлага, зохион байгуулалтын оновчтой шийдэл сонгох:

- Хотын хөгжлийн орчин үеийн онолын чиг хандлагад үндэслэх;
- хотын онцлог, давуу талыг нээн илрүүлж, “20 минутын хот”-уудаар дамжуулан олон төвт хотын бүтцийг бий болгох;
- байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангаж, үр өгөөжийг нь өнөө болон ирээдүй хойч үе хүртэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- иргэд оршин суугаа газраасаа 300-500 метрийн зайд өдөр тутмын хэрэгцээт нийгмийн дэд бүтцээр хангагдах, худалдаа, үйлчилгээг авах боломжтой хотуудыг

төлөвлөж, ногоон байгууламж бүхий гудамжуудтай амьдралын таатай хэв маягийг бүрдүүлэх;

- хөрөнгө оруулалтын олон эх үүсвэрийг оновчтой хуваарилах.

ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Аргачлалын 6-д заасны дагуу сонгон авсан хувилбаруудын үр нөлөөг ерөнхий асуултуудад хариулах замаар шалгуур үзүүлэлтийн дагуу тандан судалж нэгтгэн дүгнэлээ. Үүнд:

4.1 Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.2 дах хэсэгт “Хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно. Хүн бүр эрх зүйн этгээд байна”, 16 дугаар зүйлийн 16.1.2 дах хэсэгт “эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй; 16 дугаар зүйлийн 16.1.3 дах хэсэгт “хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно. Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэсэн нь хүний эрх, өмчлөх эрхийг хамгаалсан эрх зүйн зохицуулалт юм.

Хүснэгт 1

ХҮНИЙ ЭРХЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж байгаа эсэх	1.1.Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу тодорхой шаардлага, хязгаарлалт тавигдах боловч энэ нь ялгаварлан гадуурхсан зохицуулалт биш тул сөрөг нөлөөгүй.
	1.1.3.Тодорхой эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах зорилгоор авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бол олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан хүний эрхийн хэм хэмжээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.2.Оролцоог хангах			
	1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Холбогдох төрийн болон ТББ, ААНБ, мэргэжилтэн, судлаачдын дунд хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, мэдээлэл солилцсон. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй.

	1.2.2.Зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Зорилтот бүлгийг тодорхойлж, үр нөлөөг тооцсон. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.3.Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал, хариуцлага			
	1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу тодорхой шаардлага, хязгаарлалт тавигдах боловч энэ нь хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдлоос хамгаалуулах эрхэд эерэг нөлөөтэй.
	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хүний эрхийг хамгаалах механизмын талаар НҮБ-аас өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу тодорхой шаардлага, хязгаарлалт нь хүний эрхийг хамгаалах, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн.
2.Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх	Тийм	Үгүй	Уг асуудлыг холбогдох хуулиар зохицуулах бөгөөд ямар нэг сөрөг нөлөөгүй.
	2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах тохиолдолд энэ нь хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу тодорхой шаардлага, хязгаарлалт тавигдах боловч энэ нь ялгаварлан гадуурхсан зохицуулалт биш тул сөрөг нөлөөгүй.
	2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу тодорхой шаардлага, хязгаарлалт тогтоосон нь нийтийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд ямар нэг сөрөг нөлөөгүй.
3.Эрх агуулагч	3.1.Зохицуулалтын хувилбарт хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Иргэн, ААНБ, Төрийн байгууллага
	3.2.Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.3.Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.4.Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх (хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй)	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

4.Үүрэг хүлээгч	4.1.Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Улс, нийслэлийн төр захиргааны байгууллага, иргэн, хуулийн этгээд үүрэг хүлээх ба ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
5.Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1.Жендэрийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

4.2 Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Нийслэл Улаанбаатар хотын эдийн засгийн үр нөлөөг тооцох гол үзүүлэлт болох ДНБ одоогийн байдлаар 24.3 их наяд төгрөг байгаа бол энэ үзүүлэлт 2040 онд 4.6 дахин өсөж 112.3 их наяд төгрөгт хүрнэ гэж тооцоолсон байна:

- Улаанбаатар хотын 1 хүнд ногдох ДНБ одоо 5700 ам.доллар байгаа бол 3.3 дахин өсч 2040 онд 18900 ам.долларт хүрнэ.
- Одоогийн байдлаар 509.2 мянган ажлын байр байгаа бол 2040 онд 835.1 мянгад хүрч шинээр 325.9 ажлын байр нэмэгдэнэ. Үүнээс Улаанбаатар хотод 171.9 мянган ажлын байр, дагуул хотуудад 154.0 мянган ажлын байр шинээр нэмэгдэнэ.

Хүснэгт 2

ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан)	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдлийг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр ААНБ-д шинээр зардал үүсэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.3.Зах зээлээс бараа бүтээгдэхүүн худалдан авахад хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	ЕТ-ний дагуу үйлдвэрлэлийг кластераар хөгжүүлэх, төрөлжүүлэх, зарим ААНБ, төрийн байгууллагыг нүүлгэн шилжүүлэх шаардлага тавигдах боловч үйл ажиллагааг нь зогсооход чиглэхгүй тул сөрөг нөлөөгүй.
4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсч байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
6.Инноваци болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
7.Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	

	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх	Тийм	Үгүй	ХЕТ-ний хэрэгжилтэд хяналт тавих, үнэлгээ хийх, хариуцлага тооцох чиг үүрэгтэй холбоотой зохицуулалт хийх шаардлагатай. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй.
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	
10.Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ажлын байрны тоо нэмэгдэх тул ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	10.3.Инфляци нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
11.Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

4.3 Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Хүснэгт 3

НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
2.Ажлын стандарт,	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

хөдөлмөрлөх эрх	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Амьдрах орчин, амьдралын чанар дээшлэнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Амьдрах орчин, амьдралын чанар дээшлэх тул амьдралын хэв маягт эерэг нөлөө үзүүлнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	“20 минутын хот”-ыг төлөвлөж, хөгжүүлнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

	6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	“20 минутын хот”-ыг төлөвлөж, хөгжүүлнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	“20 минутын хот”-ыг төлөвлөж, хөгжүүлнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	“20 минутын хот”-ыг төлөвлөж, хөгжүүлнэ. Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

Иргэдийн дундаж наслалт 2020 оны байдлаар 70.7 нас байгаа бол 2040 онд 77.3 нас болж нэмэгдэх ба үүнээс эрэгтэйчүүдийн дундаж наслалт 73.9, эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт 80.9 насанд хүрэх төсөөлөл гарсан байна²⁷.

Он	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
2000	60.4	66.1	63.2
2005	62.1	68.6	65.2
2010	64.9	72.3	68.1
2015	66.0	75.8	69.9
2020	66.7	76.2	70.7
2025	67.3	76.6	71.8
2030	68.9	77.3	73.0
2035	71.7	78.8	75.2
2040	73.9	80.9	77.3
2045	74.8	82.8	78.7
2050	75.0	84.0	79.4

²⁷

Үндэсний статистикийн газрын мэдээлэл.
https://www2.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=Population_growth_age_group_2020.pdf&ln=Mn

Мөн түүнчлэн Улаанбаатар хотод одоо байгаа орон сууцны хангамжийн түвшин 53%-иас сайжирч 2040 онд 100%-д хүрнэ. Дагуул хотуудад одоо байгаа орон сууцны хангамж 17%-иас 2040 онд 76%-д хүрэх, боловсролын хүртээмж, хамрагдалтын хувьд 57.9%-ийн хангамжтай байгаа цэцэрлэг, 84.4% хүртээмжтэй сургуулийг 2040 онд бүрэн хангамжид хүргэх тооцоо, судалгаа гарсан байна.

4.4 Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Хүснэгт 4

БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Агаар	1.1.Зохицуулалтын хувилбарын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
2.Зам тээвэр, түлш, эрчим хүч	2.1.Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.2.Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.3.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	2.4.Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
3.Ан амьтан, ургамлыг хамгаалах	3.1.Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.2.Ховордсон болон нэн ховор амьтан, ургамалд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.3.Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	3.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
4.Усны нөөц	4.1.Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.2.Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	4.3.Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
5.Хөрсний бохирдол	5.1.Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	5.2.Хөрсийг эвдэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
6.Газрын ашиглалт	6.1.Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.2.Газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	6.3.Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
7.Нөхөн сэргээгдэх/сэргээгдэхгүй байгалийн баялаг	7.1.Нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг өөрөө нөхөн сэргээгдэх чадавхийг нь алдагдуулахгүй зохистой ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй
	7.2.Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөөгүй

Ерөнхий төлөвлөгөөний архитектур орон зайн төлөвлөлтийн хүрээнд ногоон бүсийг 252,906 га талбайд төлөвлөх ба үүнд улсын ба орон нутгийн ТХГ, ойн сан бүхий газрын бүс, голын хамгаалалтын бүсийг хамааруулна. Одоо байгаа мод үржүүлгийн газруудыг 10 дахин буюу 9 байршилд 1310 га талбайд жилдээ 13 сая орчим 2040 онд 190 сая тарьц суулгац бий болгохоор төлөвлөсөн ба агаарын чанарыг үе шаттайгаар дээшлүүлэх арга хэмжээг авах, гэр хорооллыг шинэчлэн зохион байгуулах, дахин төлөвлөх, барилгажуулах, газар хамгаалах, хотын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлнэ.

Ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичигт Ногоон бүсийн захиргаа байгуулахаар удирдлага, зохион байгуулалтын хувьд тусгасан. Улаанбаатар хотын бүсийн хэмжээнд экологийн 3 үндсэн коридор, 1 туслах коридор байгуулах төлөвлөлт, шийдэл хэрэгжсэнээр Экологийн коридорын чухал үүрэг нь нь (гал түймэр, өвчин, генетикийн гажуудал, цус ойртох) г.м сөрөг үр дагавраас сэргийлж цөөрсөн эсвэл устсан популяци өсөхөд чухал үүрэгтэй.

4.5 Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын Олон Улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж буй байдал

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд зааснаар Монгол Улсын иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах, эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж авах, сурч боловсрох зэргээр үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдлэх ба тус хуулийн 19 дүгээр зүйлд заасны дагуу төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хүлээж байна.

Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулахад хүний зохийг хангах төрийн үүргийг хэрэгжүүлэхэд чиглэх зарчмыг баримтлах шаардлагатай бөгөөд ХЕТ-г баталж, түүний хэрэгжилтийг хангах, зохицуулалтыг боловсронгуй болгох нь иргэд Үндсэн хуульд заасан эрүүл, аюулгүй ая тухтай орчинд амьдрах үндсэн эрхээ эдлэх, баталгаагаар хангагдах ач холбогдолтой байна.

Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулахдаа Монгол Улсын Олон Улсын гэрээтэй нийцүүлэх зарчим баримтална.

Тухайлбал, Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 2015 оны 70 дугаар чуулганаар баталсан “Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030” нь **нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин** гэсэн гурван тулгуурт суурилан тогтвортой хөгжилд хүрэх дэлхийн нийтийн урт хугацааны бодлогын баримт бичиг юм. “Хөгжлөөс хэн ч хоцрох ёсгүй” уриатай энэхүү баримт бичгийн агуулгад зорилгод нийцүүлэн УИХ-ын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг баталсан бөгөөд Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөл нь эдгээр баримт бичигтэй нийцүүлэх нь зүй ёсны шаардлага болж байна.

Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн зорилт нь Монгол Улсын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тогтвортой, залгамж чанарыг хангах, хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтөд баримтлах зарчмыг тодорхойлох, хөгжлийн бодлого боловсруулах, төлөвлөх, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, мэдээлэх, нэгдсэн, оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх, бодлого, төлөвлөлтийн харилцаанд оролцогчдын эрх, үүргийг тодорхойлох, хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтөд оролцогчдын түншлэлийг зохистой хангах, бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн төрөл, хэлбэрийг журамлахтай холбогдсон

харилцааг зохицуулж, хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлага, зохион байгуулалтыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн тул Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөл нь энэхүү хуулийн зохицуулалтын дагуу боловсруулагдах бөгөөд ингэснээр хүчин төгөлдөр дагаж мөрдөж байгаа хуулиудын зохицуулалттай нийцэж, ямар нэг сөрөг нөлөөгүй болно.

ТАВ. ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Энэ асуудлын хүрээнд бусад улсуудын хот төлөвлөлттэй холбоотой хууль, эрх зүйн зохицуулалт болон Японы Олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллага (ЖАЙКА) болон Алмек корпораци, СиТи Ай Инженеринг Интернэйшнл ХХК, Ориентал консалтантс глобал ХХК хамтран Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааг 2022 онд хийж гүйцэтгэсэн судалгааг тухайлан авч үзлээ.

Энэхүү судалгаанд бусад улсуудын хот байгуулалт, төлөвлөлтийн талаарх туршлагыг жишээ болгон тусгасан²⁸ байх бөгөөд тэдгээрээс газар нутаг, хүн ам, тээвэр ложистик гэх мэт нөхцөл байдал нь Улаанбаатар хоттой ойролцоо хотуудыг сонгон авч тэдний хот төлөвлөлтийн туршлага, хууль эрх зүйн зохицуулалтын талаарх мэдээллийг энэхүү судалгаанд ашиглалаа.

А.Япон улсын Цүкүба сургалт-судалгааны хотын тухай:

1950-аад онд Токио хотын хүн амын хурдацтай өсөлтөөс болж хэт ачаалалтай болсон Токио хотын төвлөрлийг сааруулах зорилгоор нийслэлийн зарим чиг үүргийг шилжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор нийслэл Токио хотоосоо 50 км зайд орших газар тариалангийн бүс нутагт төрөөс санаачлан **Цүкүба сургалт-судалгааны хотыг** байгуулахаар шийдвэрлэсэн бөгөөд шинжлэх ухаан, технологийн төвүүдээс (төрийн өмчит судалгааны хүрээлэн, их дээд сургууль) бүрдэх сургалт-судалгааны дүүрэг, түүний эргэн тойронд байрлах орон сууц, худалдаа үйлчилгээний байгууламж, аж үйлдвэрийн цогцолбор зэргээс бүрддэг байна. 1969 оны эхний төлөвлөгөөнд 4000 га талбайд (улсын байгууллагуудын барилга байгууламж 1,550 га, шинэ суурьшлын бүс 260 га, хувийн орон сууцны талбай 860 га, цэцэрлэгт хүрээлэн 28.5 га) 160,000 хүн ам амьдрахаар тусгагджээ.

Энэхүү хотыг байгуулах ажлыг дэмжих зорилгоор 1970 онд Цүкүба сургалт-судалгааны хотыг байгуулах тухай хуулийг баталсан байна. Уг хуулийг баталснаар төсөл хэрэгжүүлэх бүс нутаг болон төслийн оролцогч талуудын (Засгийн газар, орон нутгийн засаг захиргаа, төслийн хэрэгжүүлэгч хот дахин төлөвлөлтийн агентлаг/UR) үүрэг хариуцлага тодорхой болсон байна. Мөн төрийн байгууллагууд шинээр байгуулагдаж байгаа хотруу нүүж очих, эрдмийн хорооллоос гадна ойр орчмын газар нутгийн хот байгуулалтын үйл ажиллагааг хуулийн хамрах хүрээнд багтааснаар бүс нутгийн хэмжээний бүтээн байгуулалтын ажил хэрэгжих боломжтой болсон. Ингэснээр орон нутгийн засаг захиргаа нүүлгэн шилжүүлэх ажлыг дэмжин ажилласан²⁹ байна.

²⁸ Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, Жайка, УБ.,2022 он

²⁹ Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, А-24 дэх талд. Жайка, УБ.,2022 он

Түүнчлэн уг хуульд “санхүүжилтийн эх үүсвэр”-ийг тодорхой зааж, Засгийн газраас төслийн санхүүжилтийг хийх, тэгэхдээ Засгийн газрын боломжит санхүүжилтийн эх үүсвэрт багтааж төслийг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй байхаар хуульчилсан байна. Мөн орон нутгийн захиргаа, олон нийтийн байгууллагад хандаж санхүү, техник, технологи, мэргэжлийн тусламж дэмжлэг үзүүлэх амлалт өгөх зэргээр тухайн төсөлд оролцох Засгийн газрын байр суурийг маш тодорхой зааж өгсөн байна.

Хуулийн бүтэц, агуулгыг доор үзүүлбэл:

Нэгдүгээр бүлэг.Зарчим

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилго: ...хот байгуулалттай холбоотой нэгдсэн төлөвлөлтийг боловсруулж, түүнийг хэрэгжүүлснээрСургалт-судалгааны хотыг байгуулахын зэрэгцээ түүнд түшиглэсэн газар тариаланг хөгжүүлэх, нийслэл орчмын хүн амын хэт төвлөрлийг сааруулах...

2 дугаар зүйл.Тодорхойлолт

Хамрах хүрээ: Нийт 6 тосгон сууриныг хамруулах, Сургалт-судалгааны бүс, бусад бүс гэсэн 2 хэсэгт хуваах

Хоёрдугаар бүлэг.Сургалт-судалгааны хот байгуулах төлөвлөгөө

3 дугаар зүйл.Сургалт-судалгааны хот төлөвлөлтийн агуулга: Хүн амын болон газар ашиглалтын асуудлууд, нүүлгэн шилжүүлэх болон шинээр байгуулах байгууллагуудад зориулсан барилга байгууламжийг шинээр барих, тэдгээрт шаардагдах нийтийн аж ахуйн байгууламжууд, төрийн байгууллага, орон сууцуудыг барьж байгуулахтай холбоотой асуудлуудыг нийтэд нь хамарсан.

4 дүгээр зүйл.Сургалт-судалгааны хот байгуулах төлөвлөгөөг батлах: Газар, дэд бүтэц, тээвэр, аялал жуулчлалын сайд

5 дугаар зүйл.Сургалт-Судалгааны хот байгуулах төлөвлөгөөний өөрчлөлт

6 дугаар зүйл.Нийслэл орчмыг хөгжүүлэх төлөвлөгөөтэй уялдуулах

Гуравдугаар бүлэг.Дагуул хотыг хөгжүүлэх бүсийн төлөвлөлт

7 дугаар зүйл.Дагуул хотыг хөгжүүлэх бүсийн төлөвлөлтийн агуулга: Нийтийн аж ахуйн болон нийтийн эзэмшлийн байгууламжуудыг барьж байгуулах, газар тариаланд шинэ технологи нэвтрүүлэхэд шаардагдах байгууламжууд, хүн амын хэмжээнд тохируулан газар зохион байгуулалтыг хийх, нийслэл хот орчмыг хөгжүүлэх төлөвлөгөөтэй уялдсан Сургалт-судалгааны хотын төлөвлөлтийг боловсруулах, орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх

8 дугаар зүйл. Дагуул хотыг хөгжүүлэх бүсийн төлөвлөлтийг боловсруулах: Орон нутгийн засаг захиргаа боловсруулан Дэд бүтэц, тээвэр, аялал жуулчлалын сайд батлах

Дөрөвдүгээр бүлэг.Сургалт-судалгааны хот байгуулах төлөвлөгөө болон Ойр орчмын төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх

9 дүгээр зүйл.Хэрэгжүүлэгчид: Төр, орон нутгийн нийтийн аж ахуйн байгууллагууд, Хот дахин төлөвлөлтийн хүрээлэн, бусад холбогдох оролцогчид

10 дугаар зүйл.Хамтын ажиллагаа

11 дүгээр зүйл.Олон нийтийг мэдээллээр хангах

12 дугаар зүйл.Хэрэгжилтийн нөхцөл байдал: Засгийн газраас парламентад төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах

13 дугаар зүйл.Санхүүжилтийн эх үүсвэр: Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүжилтийг Засгийн газар бүрдүүлэх ба төрөөс тогтоосон санхүүжилтийн хүрээнд багтаан гүйцэтгэх. Мөн хэрэгжилтийг хангахад зайлшгүй шаардлагатай эдийн засгийн, санхүүгийн болон техник технологийн тусалцааг холбогдох байгууллагуудад үзүүлэх.

Энэ хуулийн дагуу Цүкүба сургалт судалгааны хотыг хөгжүүлэхдээ эхний ээлжинд улсын чанартай эрдэм шинжилгээний байгууллага, их дээд сургуулиудыг нүүлгэн шилжүүлэх тухай хуулийг баталж хэрэгжүүлсэн байх бөгөөд зарим арга хэмжээний үр дүнгийн талаар авч үзвэл:

- анх Цүкүба сургалт, судалгааны хотод Токио дахь бүх их, дээд сургуулийг нүүлгэн шилжүүлж, 700 мянган хүн амтай хот байгуулах урьдчилсан төлөвлөгөөг хэлэлцэж байсан бол үүний дараа “Токио хотын нутаг дэвсгэр дээр заавал байх шаардлагагүй төрийн байгууллагын зарим нэгжийг (улсын сургууль г.м) нүүлгэн шилжүүлэх асуудлыг яаралтай хэлэлцэх” тухай Засгийн газрын шийдвэр гарсан байна. 1967 оны 9-р сард Засгийн газрын хуралдаанаар 6 яам, 36 байгууллагыг (түүний дараа 43 болж нэмсэн) нүүлгэн шилжүүлэхээр шийдвэрлэсэн боловч ихэнх байгууллагын барилгын ажил эхлээгүй тул 1970 оны 5-р сард Цүкүба сургалт, судалгааны хотын Барилгын тухай хуулийг хэрэгжүүлж улсын төсвийн хөрөнгөөр барилга байгууламжийг төлөвлөгөөтэйгөөр барьж байгуулан нүүлгэн шилжүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх тогтолцоог бий болгожээ. Үүний үр дүнд Цүкүба их сургуулийн хамтаар 300 орчим эрдэм шинжилгээний байгууллага, 13,000 орчим судлаачийг нүүлгэн шилжүүлэх ажлыг 1980 онд дуусгасан;

- төрийн байгууллагуудыг нүүлгэн шилжүүлж дууссаны дараа 1982 онд хувийн хэвшлийн судалгаа, шинжилгээний цогцолбор (Токодай цогцолбор) байгуулагдаж, 1985 онд шинжлэх ухааны олон улсын үзэсгэлэн (экспо) зохион байгуулагдсанаар олон улсад танигдаж хувийн компаниуд ихээр суурьших болсон;

- хотын бүтээн байгуулалтын эхэн үед Засгийн газрын санаачилгаар орон сууц, худалдаа үйлчилгээний байгууламжийн бүтээн байгуулалт өрнөж байсан бол 1990 оноос хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийн бүтээн байгуулалт эрчимжсэн;

- төр, хувийн хэвшлийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны хамтын ажиллагаа идэвхжиж, олон улсын байгууллагууд үйл ажиллагаагаа өргөжүүлж эхэлсэн;

- 1970 онд 78,110 хүн амтай байхаар төлөвлөсөн хотын хүн ам эхний 10 жилд 127,401 болж анхны төлөвлөгөөнөөс 1.6 дахин, 50 жилийн дараа 2020 онд 240,383 болж 3 дахин нэмэгдсэн;

- 2005 онд Токиотой холбосон төмөр замын хурдан галт тэрэгний шугам Цүкүба экспресс нээгдсэний дараа шугам дагуух үл хөдлөх хөрөнгийн бүтээн байгуулалтын ажлыг хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж хийж гүйцэтгэх болсон байна.

Цүкүба сургалт, судалгааны хотыг Судалгааны хот байгуулалтыг дэмжих төв зөвлөлөөс боловсруулсан бодлого, төлөвлөлтийн дагуу Газар, дэд бүтэц, зам тээвэр, аялал жуулчлалын яам голлох үүрэг гүйцэтгэн барилгын ажлыг хийж, хотын барилгын төслийг тус бүрийн холбогдох хуулийн дагуу Хот сэргээн босгох байгууллага, холбогдох яам, агентлаг, Ибараки мужийн захиргаа, Цүкүба хотын захиргаа болон бусад холбогдох байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлжээ.

1963 оны сургалт-судалгааны хот байгуулах тухай Засгийн газрын тогтоол гарахаас өмнө нийслэлийн хүн амын төвлөрлийг сааруулах зорилгоор Нийслэлийн хөгжлийн хороо (Одоогийн Газар, дэд бүтэц, зам тээвэр, аялал жуулчлалын яам) нь эрдмийн хот, төрийн байгууллагууд байрлах хот, нийслэлийн дагуул хотуудын хот байгуулалт, хотын хөгжлийн үзэл баримтлалыг хэлэлцэж байжээ. 1963 оны сургалт-судалгааны хот байгуулах тухай Засгийн газрын тогтоол гарсны дараа холбогдох яам, агентлагийн уялдаа холбоог зохицуулах, төслийн явцыг эрчимжүүлэх зорилгоор Газар, дэд бүтэц, тээвэр, аялал жуулчлалын сайдаар ахлуулсан холбогдох яамдын төрийн нарийн бичгийн дарга нараас бүрдсэн Сургалт-судалгааны хотын барилга угсралтын ажлыг эрчимжүүлэх төв зөвлөл байгуулах Засгийн газрын шийдвэр 1964 онд гарчээ. Энэхүү төв зөвлөл нь “Цүкүба сургалт-судалгааны хотын хот байгуулалтын төлөвлөгөөний тойм зураглал”, “Цүкүба сургалт-судалгааны хотын олон нийтийн барилга байгууламж барих төлөвлөгөөний тойм”, “Цүкүба сургалт-судалгааны хот руу байгууллагуудыг нүүлгэн шилжүүлэх төлөвлөгөөний тойм”

³⁰ Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, А-17 дахь талд. Жайка, УБ.,2022.

болон Цүкүба сургалт-судалгааны хот байгуулах тухай хуульд үндэслэн “Эрдмийн (сургалт-судалгааны) хороолол барих төлөвлөгөө”-г боловсруулсан байна. Барилгын ажлын нэгдсэн зохицуулалтыг Газар, дэд бүтэц, зам тээвэр, аялал жуулчлалын яамнаас хийж, мастер төлөвлөгөө боловсруулах, газар чөлөөлөх, инженерийн бэлтгэл ажлыг хийх зэрэг суурь дэд бүтцийн ажлыг Японы орон сууцны корпораци (Одоогийн Хот дахин төлөвлөлтийн агентлаг (UR) гүйцэтгэсэн байна³¹.

Энэхүү арга механизм нь Нийслэл Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах, задлах зорилгоор нийслэлийн дагуул хот Шинэ Зуунмод хотын эрх зүйн байдлын тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлж байгаа үйл явцтай нийцэж байгаа бөгөөд энэ туршлагаар Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд шинээр байгуулах дагуул хотын төлөвлөлтийн талаар тусгах нь зүй ёсны шаардлага болж байна.

Б.Япон улсын Макүхари шинэ төвийн бүтээн байгуулалтын тухайд:

Макүхари шинэ төв нь Токио хот, Нарита нисэх онгоцны буудлын дунд, Токио хотоос 30 орчим км зайд байрлах далайг булж барьсан 552 га талбайд төлөвлөгдсөн, мужаас хэрэгжүүлсэн хот байгуулалтын төсөл юм. Төлөвлөгөөнд 36,000 (2008 онд 26,000 байсан) хүн амтай, 150,000 ажлын байртай байхаар тусгагдсан байна. Нарита нисэх онгоцны буудалд ойрхон тул олон улсын бизнесийн чиг үүрэг хэрэгжүүлэх хүрээнд жуулчид хүлээн авах зочид буудал, аутлет зэрэг худалдаа үйлчилгээний байгууламж, Нарита нисэх онгоцны буудлын ачаа тээвэрлэлт түгээлтийн агуулах зэргийг барьж байгуулсан нь Шинэ Зуунмод төслийн функцтэй төстэй гэж Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны баг үзсэн ба энэхүү судалгааны тайланд дараах арга хэмжээ, тоо баримтыг чухалчлан үзсэн:

- Макүхари Мессе үзэсгэлэнгийн танхимыг түшиглэн олон улсын бизнес, орчин үеийн дэвшилтэт, хөгжиж буй аж үйлдвэрийн салбар голчилсон судалгаа хөгжүүлэлт, дэвшилтэт технологийн салбарт тохирсон өндөр ур чадвар бүхий хүний нөөцийг хөгжүүлэх эрдэм шинжилгээ, боловсролын байгууллагуудыг багтаасан шинэ эрин үеийн нийгмийн хэрэгцээ, амьдралын хэв маягт тохирсон ажил, орон сууц, боловсрол, энтертейнмент гэсэн 4 үндсэн цогц функцийг нэгтгэсэн үзэл баримтлал бүхий олон улсын бизнесийн хот болох зорилготойгоор байгуулагдсан. Гэхдээ энэ бүтээн байгуулалт нь төмөр замтай, дэргэдээ суурьшлын бүстэй байршилд хийгдсэн учир, гаднаас ирж ажиллах хүн амын тоог нэмэгдүүлэх тал дээр гол анхаарлаа хандуулан, соёл боловсролын байгууллага, амралт зугаалгын газар, аж ахуйн нэгжийн барилга байгууламж барих зэрэг ажлаас бүтээн байгуулалтыг эхлүүлсэн байна.
- 1975 онд боловсруулсан үндсэн төлөвлөгөөний дагуу соёл-боловсролын бүс 1981 онд байгуулагдаж эхэлсэн ба 1985 онд батлагдсан хот байгуулалтын суурь төлөвлөгөөний дагуу хотын дэд бүтэц, 72 га хиймэл эрэг бүхий далайн эргийн цэцэрлэгт хүрээлэн, 54,000 га үзэсгэлэнгийн байгууламж (дараа нь 72,000 га болж өргөтгөсөн), мэргэжлийн бейсболын цэнгэлдэх хүрээлэн, бизнесийн хороолол барих бүтээн байгуулалтыг хийсэн. 1995 онд орон сууцны барилга ашиглалтад орж, иргэд шилжин суурьшиж эхэлж, оршин суугчдын тоо 2001 онд 10 мянга байсан бол суурь төлөвлөлт боловсруулснаас хойш 30 жилийн дараа буюу 2006 онд 20 мянга давсан байна.

³¹ Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, А-23 дахь талд. Жайка, УБ.,2022.

- 2016 оноос нийт 17,5 га талбайд 10,000 оршин суугчтай, 4,500 орчим айлын өндөр давхрын 6 орон сууцны барилгыг тойрсон офис, худалдаа үйлчилгээний төв бүхий шинэ хотхоныг цогцоор байгуулах ажлыг эхлүүлэн одоо ч төсөл хэрэгжих шатандаа явж байна.
- төмөр замын шугамтай, ойр орчимдоо суурьшлын бүстэй тул боловсрол, судалгааны байгууллага, бизнесийн бүс болгон хөгжүүлэхээр зорьж хөдөлмөр эрхэлж буй хүн амыг суурин хүн амын тооноос олон байна гэж үзсэн байна. Гэтэл хөдөлмөр эрхэлж буй хүн амын тоо дөнгөж 40 мянга байгаа нь төлөвлөсөн хөдөлмөрийн хүн амын дөнгөж 27 хувьтай тэнцэж байна.

Макухари шинэ төвийн бүтээн байгуулалтын агуулга³²

В.Япон улсын Тама шинэ суурины тухайд:

Тама шинэ суурины бүтээн байгуулалтыг 1963 онд батлагдсан Шинэ суурьшлын бүс хөгжүүлэх тухай хуульд үндэслэн хэрэгжүүлжээ. Энэ хууль нь хүн амын нягтрал хэт их хот, суурин газрын эргэн тойрны бүсэд дан орон сууцны хороолол барих, орон сууцаар хангагдаагүй иргэдэд амьдрах таатай орчин бүрдүүлсэн орон сууцыг олноор нийлүүлэх зорилготой байсан ба бүс нутгийг бүхэлд нь суурь дэд бүтцээр хангах үүднээс дан ганц орон сууцаар зогсохгүй зам, цэцэрлэгт хүрээлэн, сургууль, эмнэлэг, худалдааны төв, оффис зэрэг хотын цогц үүрэг гүйцэтгэх шинэ хороолол барих бүтээн байгуулалт болсон байна.³³

Энэ бүтээн байгуулалт нь Хачи-Ожи, Мачида, Тама болон Инаги гэсэн 4 хотыг хамарсан нийт 2,853 га, 14 км өргөн, 2-3 км урт газарт төлөвлөгдсөн, Токио хотоос

³² Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, А-18 дахь талд. Жайка, УБ.,2022.

³³ Мөн тайлангийн II хавсралт-Хот байгуулалтын жишээ, А-26 дахь талд. Жайка, УБ.,2022 он,

хэрэгжүүлсэн шинэ суурин байгуулах төсөл юм. 1963 онд төлөвлөлт эхэлсэн бөгөөд анх 300,000 оршин суугчтай, ажиллах хүн ам 50,000 байхаар тооцсон байв. 1971 онд анхны оршин суугчдаа хүлээн авсан ба 2019 оны байдлаар 220,000 хүн амтай болсон. Төсөл хэрэгжүүлэгч нь Токио хотын захиргаа, Токио хотын орон сууцны корпораци/UR. 1963 онд Өмнөд Тама хотын хот байгуулалтын нэгдсэн төлөвлөгөө боловсруулах хороо байгуулагдаж, ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулснаар төсөл эхэлсэн. 1966 онд холбогдох байгууллагын уялдааг хангах зорилгоор “Өмнөд Тама хот байгуулалтын захиргаа”-г Токио хотын захиргааны харьяанд байгуулж газар зохион байгуулалт зэрэг ажлыг хэрэгжүүлж, 1970 онд холбогдох хотуудтай тохиролцож 5 түвшний зохицуулалтын бүтцийг бий болгосон байна³⁴. Үүнд:

Тама шинэ суурины бүтээн байгуулалтыг хэрэгжүүлэх бүтэц

Бүтэц	Гишүүд
1.Төлөвлөлтийн хороо (Хотын захирагч ахалдаг дээд шатны хурал)	Хотын захирагч, дэд захирагч, холбогдох хотуудын дарга, Хот дахин төлөвлөлтийн агентлагийн дарга, Төрийн өмчит компанийн ТУЗ-ийн дарга, Шинэ хотын төв ХК-н захирал
2.Хэрэгжилтийг хангах зөвлөл (Бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлэх ажлыг зохион байгуулах)	Өмнөд Тама шинэ хот байгуулалтын захиргааны дарга, тухайн захиргааны барилгын хяналтын дарга, холбогдох хотуудын даргын туслах, Хот дахин төлөвлөлтийн агентлагийн Өмнөд Тама хариуцсан газрын дарга, төрийн байгууллагуудын газрын асуудал хариуцсан байгууллагын дарга
3.Ажлын хэсэг (2-д дурдсан хорооны дэд хэсэг бөгөөд тулгарсан асуудлыг шийдэх)	Шинэ Тама хот байгуулалтын захиргааны төлөвлөлт хариуцсан нарийн бичиг, тухайн захиргааны болон холбогдох хотуудын төлөвлөлтийн албаны дарга, Хот дахин төлөвлөлтийн агентлагийн Өмнөд Тама бүтээн байгуулалтын нэгжийн, төрийн байгууллагын газрын асуудал хариуцсан албаны дарга
4.Шинэ хотхоны хуралдаан (хотын түвшний төлөвлөлтийн асуудалд чиглэсэн арга хэмжээ, судалгаа, шинжилгээ, иргэдийн хүсэлтийг сонсох)	Холбогдох хотуудын захирагч нар болон хурлын дарга нар
5.Шинэ хотын ажлын хэсэг (4.-т дурдсан хурлын дэд хэсэг бөгөөд хотын түвшинд ажлыг уялдуулах)	Холбогдох хотуудын дарга нар

Япон улсад Цүкүба, Макүхари 2 шинэ хот байгуулсан туршлагаас Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөл нь боловсруулах үйл ажиллагаанд жишиг болгон ашиглах боломжтой санааг анхаарч үзэх нь зүйтэй юм.

- Цүкүба сургалт судалгааны хотод томоохон хотод байрлах шаардлагагүй эрдэм шинжилгээний хүрээлэн, их дээд сургуулиудыг нийтэд нь нүүлгэх бодлого баримталсан байна.
- Цүкүба хот нь олон улсын экспо нээх замаар олны анхаарлыг татаж, олон улсын хурал зөвлөгөөнийг зохион байгуулж сургалт судалгааны хотын статусаа гадаад дотоодод таниулж ирсэн.

³⁴ Мөн тэнд.

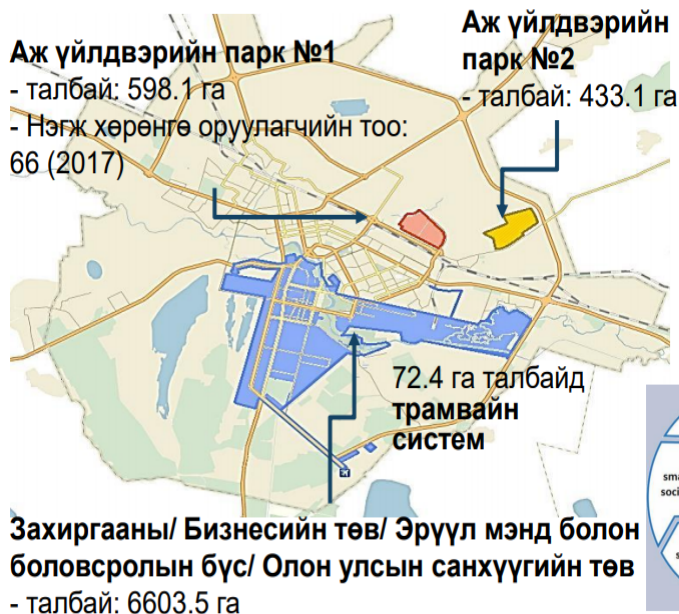
- Мақұхари хотын хувьд цэнгэлдэх хүрээлэн, асар том үзэсгэлэнгийн танхимдаа төрөл бүрийн үзэсгэлэн худалдаа, концерт зэргийг зохион байгуулж хэрэглэгчдийг татан авчирч байна.
- Иргэд цуглах, зочид айлчлан ирэх боломжийг бий болгосноор олонд танигдаж, танил дотно мэдрэмж төрүүлэхийн зэрэгцээ орон нутгийн дүр төрхийг тодорхойлж, эдийн засгийн эргэлтийг нэмэгдүүлэн бүс нутгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулдаг гэх мэт.

Г.Казакстан улсын Астана хотын эрх зүйн зохицуулалтын тухайд:

Астана хот 2001 онд тус улсын Ерөнхийлөгчийн зарлигаар 2027 оны 12-р сар хүртэл эдийн засгийн тусгай бүсийн статустайгаар албан ёсны үйл ажиллагаа явуулахаар байгуулагдсан байна.

1) Бүсийн тойм/ онцлог

Астана шинэ хот ЭЗТБ

1996 онтой харьцуулахад Астана шинэ хотын ЭЗТБ нь дараах байдлаар хөгжиж байна (2017 оны байдлаар);

- ДНБ: 187 дахин
- Хүн ам: 3 дахин
- * *Астана хот 2020 оны байдлаар 1.2 сая хүн амтай.*
- Жилийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ: 40 дахин
- * *Астана хотын ЭЗТБ нь 15 тэрбум ам. доллартай тэнцэх хэмжээний хөрөнгө оруулалтын 2,5 тэрбум ам.долларыг хүлээн авсан.*
- ЖДҮ-ийн тоо: 21 дахин

ЭЗТБ нь дараах чиглэлээр SMART-City технологийг нэвтрүүлэхээр чармайж байна;

- эрчим хүч хэмнэх
- Олон нийтийн үйлчилгээний тарифын төлбөр
- Ослын эрсдэлийг хянах

Астана хотын бүтээн байгуулалт, хөгжүүлэлтийг Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн тусгай бүсийн тухай хууль (2011/19), "Астана-Шинэ хот"-ын тухай журам (2017)-аар зохицуулдаг байна.

Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн тусгай бүсийн тухай хуулиар доор дурдсан харилцааг зохицуулж байна. Үүнд:

- Засгийн газрын чиг үүрэг, оролцоо /Төрийн захиргааны төв байгууллага, эрх бүхий байгууллага, улсын төлөвлөлтийн газар, татвар, гааль, бүс, хот, нийслэлийн гүйцэтгэх байгууллагын чиг үүрэг, хэрэгжүүлэх ажлууд/;
- ЭЗТБ-ийг байгуулах, ажиллуулах, татан буулгах /ЭЗТБ байгуулах журам, ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааны нөхцөл, ЭЗТБ-ийн оролцогчоор үйл ажиллагаа эрхлэх болон үндсэн бус

үйл ажиллагаа эрхлэх хүсэлтийг шалгах журам, ЭЗТБ-ийн тэргүүлэх ач холбогдолтой үйл ажиллагааны жагсаалтад оруулах журам, ЭЗТБ-д төрийн үйлчилгээ үзүүлэх, ЭЗТБ-ийг татан буулгах, ЭЗТБ-ийг удирдах компани байгуулах, чиг үүрэг, удирдлагын үйл ажиллагаа эрхлэх иргэдийг сонгох, ЭЗТБ-ийн оролцогчид болон үндсэн бус үйл ажиллагаа эрхэлдэг иргэдийн эрх үүрэг, хэрэгжилтэд хяналт тавих, удирдах компанийн санхүүжилт/;

- ЭЗТБ-ийн удирдлага /ЭЗТБ-ийг удирдах компани байгуулах, чиг үүрэг, удирдлагын үйл ажиллагаа эрхлэх иргэдийг сонгох, ЭЗТБ-ийн оролцогчид болон үндсэн бус үйл ажиллагаа эрхэлдэг иргэдийн эрх, үүрэг, хэрэгжилтэд хяналт тавих, удирдах компанийн санхүүжилт/;
- ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааны эрх зүйн тусгай дэглэм ба нөхцөл /ЭЗТБ-ийн тусгай эрх зүйн дэглэм, оролцогч/удирдах компаниудын татвар, гаалийн зохицуулалт, гаалийн чөлөөт бүсийн гаалийн журамд оруулсан бараа, ЭЗТБ-д гадаадын ажиллах хүч татах, ЭЗТБ-ийн оролцогчдын эрх зүйн хамгааллын баталгаа, ЭЗТБ-ийн төр, хувийн хэвшлийн түншлэл/.

Казахстан улс дээрх хуулийн дагуу нийт 13 ЭЗТБ байгуулсан байх бөгөөд эдгээрийн дотор "Астана Шинэ Хот" ЭЗТБ нь тусгай журмаар зохицуулагддаг. Энэ журмаар зорилго, дэмжих эдийн засгийн үйл ажиллагааны төрөл, менежмент, татвар, гаалийн дэглэм, гадаадын иргэдийг ажиллуулах, нэвтрүүлэх журам зэргийг тодорхойлсон байдаг.

Бусад улсуудын хувьд авч үзвэл эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хуулийн дагуу хотыг байгуулж, хөгжүүлж байгаа улсууд цөөнгүй байна.

Манай улсын хувьд Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлын тухай хуульд нийслэл эдийн засгийн тусгай бүстэй байх, эдийн засгийн тусгай бүсийг нийслэлийн нутаг дэвсгэр, дагуул хот болон бусад орон нутагт тухайн засаг захиргааны нэгжтэй тохиролцсоны үндсэн дээр Засгийн газрын шийдвэрээр байгуулах зохицуулалт тусгагдсан³⁵ бөгөөд одоогийн байдлаар Засгийн газрын 2024 оны 220 дугаар тогтоолоор СХД-ийн 21 дүгээр хорооны нутаг дэвсгэрт хүнсний ноноо, хүлэмж, агуулахын чиглэлээр "Агро сити", Налайх дүүргийн 3, 5 дугаар хорооны нутаг дэвсгэрт барилгын материалын үйлдвэрлэлийн чиглэлээр "Налуу-Ухаа" эдийн засгийн тусгай бүсийг тус тус байгуулаад байна.

Ийм учраас Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд эдийн засгийн бүсийн асуудлыг тусгаж өгөх нь зүйтэй байна.

Д.Япон улсын Кансай соёл, шинжлэх ухаан, судалгааны хот (Kansai Science City)-ын тухайд:

Кансай хот 15 мянган га орчим талбайтай ба тооцоолсон хүн амын тоо 410,000 ба 2023 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 254,000 хүн амтай болсон байна.

Соёл, эрдэм шинжилгээ, судалгааны дүүрэгтэй ба хотын бүтээн байгуулалтын ач холбогдол ба философи нь соёл, шинжлэх ухаан, судалгаа шинжилгээний шинэ хөгжлийн үндсийг бий болгох, Японд төдийгүй дэлхийн хэмжээнд соёл, шинжлэх ухаан, судалгааг хөгжүүлэхээс гадна улсын эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах, ирээдүйд анхдагч

³⁵ Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 38.1 дэх хэсэг.

мэдлэг бүтээгч хотын үндэс суурь болох явдал бөгөөд хотын бүтээн байгуулалтын үйл ажиллагааг 1987 онд батлагдсан Кансай соёл, шинжлэх ухаан, судалгааны хотын бүтээн байгуулалтыг дэмжих тухай хуулиар зохицуулж байна.

Энэхүү хуулийн төслийн бүтцийг авч үзвэл:

1 дүгээр зүйл.Зорилго: (Кансай соёл, шинжлэх ухаан, судалгааны хотын бүтээн байгуулалтын нэгдсэн төлөвлөгөөг боловсруулж, түүний хэрэгжилтийг дэмжсэнээр соёл, шинжлэх ухаан, судалгааны төв болох хотыг байгуулан манай улс болон дэлхийн соёлын хөгжил, үндэсний эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах зорилготой.)

2 дугаар зүйл.Нэр томьёо

3 дугаар зүйл.Үндсэн зарчмыг тодорхойлох, өөрчлөх (Газар, дэд бүтэц, тээвэр, аялал жуулчлалын сайд холбогдох мужийн захирагчийн саналыг хүлээн авч, холбогдох төрийн захиргааны байгууллагын удирдлагатай зөвшилцөнхотын хот байгуулалтын үндсэн зарчмыг тодорхойлно.)

4 дүгээр зүйл.Үндсэн зарчмын агуулга

5 дугаар зүйл.Барилгын ажлын төлөвлөгөө боловсруулах (Холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллах, процедур зэрэг)

6 дугаар зүйл.Барилгын ажлын төлөвлөгөөний агуулга

7 дугаар зүйл.Барилга байгууламж барих (ЗГ-ын хариуцлага, дэмжлэг)

8 дугаар зүйл. Санхүүжилт (ЗГ-ын хариуцлага, дэмжлэг)

9 дүгээр зүйл.Орон нутгийн бондын тухай заалт

10 дугаар зүйл.Татварын арга хэмжээ (Аж ахуй нэгжийн татварын элэгдэл тооцох тусгай зохицуулалт)

11 дүгээр зүйл.Орон нутгийн татварыг ялгавартай ногдуулах тухай

12 дугаар зүйл.Тариалангийн газрын тухай хуульд заасан зөвшөөрөл.

Энэ хотын туршлагыг Улсын Их хурлын 2024 оны 72 дугаар тогтоолоор нийслэлийн 6 дүүргийн нутаг дэвсгэрт байгуулагдсан 14 хотын төлөвлөлтийг Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд тусгахдаа харгалзаж үзэх боломжтой юм.

Энэ мэтчилэн гадаад орны туршлагаас харахад хот байгуулалтын суурь нь төлөвлөлт бөгөөд эдийн засгийн үр өгөөж, иргэдийн эрх, ашиг сонирхлыг нэгдүгээрт тавьсан байгаа нь Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд тавигдах үндсэн шаардлагатай нийцэж байна.

ЗУРГАА. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын дагуу хийж гүйцэтгэсэн энэхүү судалгааны үндсэн дээр Улаанбаатар хотын 2040 хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний төсөл боловсруулах, батлах асуудлыг нийслэлд тулгамдаж байгаа асуудал болон нийслэлээс бусад засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжид нийслэлийн дагуул хот байгуулж байгаа онцлогийг харгалзаж үзэх нь Үндсэн хууль болон олон улсын хотуудын төлөвлөлт, хөгжилтэй нийцэхээр байна гэж дүгнэж байна.

Үүний тулд дараах санал, зөвлөмжийг харгалзан үзэж холбогдох зохицуулалтыг тусгах нь зүйтэй байна. Тухайлбал:

- Нийслэл Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах бодлого баримтлах;
- Хот байгуулалттай холбоотой хууль тогтоомжийн зохицуулалттай уялдуулж, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх боломжтой байдлаар төлөвлөх;
- Улаанбаатар хотыг нэг төвт хотоос олон төвт хот болгох;
- Нийслэлийн нутаг дэвсгэр дэх хотуудыг “20 минутын хот” үзэл баримтлалаар төлөвлөх;
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан 14 мега төслийн төлөвлөлт;
- Төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх “санхүүжилтийн эх үүсвэр”-ийг тодорхой зааж, УИХ, Засгийн газар, нийслэл, орон нутаг уг санхүүжилтийг тодорхой хугацаанд, тодорхой хэмжээгээр заавал бүрдүүлэх үүрэгтэй байх;
- орон сууцны хороолол барих, орон сууцаар хангагдаагүй иргэдэд амьдрах таатай орчин бүрдүүлсэн орон сууцыг нийлүүлэхийн тулд бүс нутгийг бүхэлд нь суурь дэд бүтцээр хангах, орон сууцаар зогсохгүй зам, цэцэрлэгт хүрээлэн, сургууль, эмнэлэг, худалдааны төв, оффис зэрэг хотын цогц үүрэг гүйцэтгэх шинэ хорооллыг барихдаа өмнөх алдаагаа давтахгүй байх, зөв төлөвлөх, төлөвлөлтөө зөрчихгүй байх, зөрчсөн тохиолдолд хатуу хариуцлага хүлээх нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- төрийн байгууллага, их, дээд сургууль, МСҮТ, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудыг хотын төвөөс нүүлгэн шилжүүлэх зарчим, үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх зарчмыг тогтоож, төрийн байгууллага манлайлах үүрэгтэй болохыг тодорхойлох, хувийн хэвшлийг урамшуулах, дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн орчныг бий болгох;
- Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг богино хугацаанд буюу ХЕТ батлагдсанаас хоойш 6 сарын дотор баталж хэрэгжүүлэх;
- ХЕТ-г хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль, эрх зүйн зохицуулалтын шинэчлэлтийг хийх, бүтэц, зохион байгуулалтыг бий болгох гэх мэт.

Ашигласан эх сурвалж:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль;
2. Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль;
3. Хот байгуулалтын тухай хууль;
4. Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль;
5. Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлын тухай хууль;
6. Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/;
7. Газрын тухай хууль;
8. Хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх тухай хууль;
9. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль
10. Агаарын тухай хууль;
11. Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хууль;
12. Барилгын тухай хууль;
13. Орон сууцны тухай хууль;
14. Legalinfo.mn
15. Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 2015 оны 70 дугаар чуулганаар баталсан “Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030”;
16. Нэгдсэн үндэсний байгууллагын “Хабитат-III” байгууллагаас 2016 онд батлагдсан “Хотжилтын шинэ хөтөлбөр”;
17. Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”;
18. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 05 дугаар сарын 13-ны өдрийн 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого;
19. Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны “Хот байгуулах тухай” 72, 76 дугаар тогтоол;
20. Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны “Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай” 106 дугаар тогтоол;
21. Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны “Монгол Улсын Үндэсний бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал батлах тухай” 64 дүгээр тогтоол;
22. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл батлах тухай” 23 дугаар тогтоол;
23. Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг үзэл баримтлал /концепци/-н дагуу боловсруулах тухай Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 06 дугаар 12-ны өдрийн 35 дугаар хурлын тэмдэглэл;
24. Засгийн газрын 2020-2024, 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
25. Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагчийн 2020-2024, 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”;
26. Улаанбаатар хотын 2040 он хүртэлх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний үзэл баримтлал /концепци/-г дэмжих тухай НИТХ-ын 2019 оны 28/26 дугаар тогтоол;
27. НИТХ-ын 2020 оны 32/04 дүгээр тогтоолоор баталсан “Нийслэл хотыг хөгжүүлэх хэтийн төлөв”;
28. Улаанбаатар хотын олон улсын нисэх онгоцны шинэ буудал орчмын хот байгуулалтын талаар мэдээлэл цуглуулах судалгааны тайлан. Жайка, УБ., 2022 он;
29. Монголын тээвэр зуучлагчдын нэгдсэн холбооны 2022.05.30-ны олон улсын тээвэр логистикийн өнөөгийн байдал, импортын ачааны саатал, шийдлүүд танилцуулга;

30. Үндэсний статистикийн хороо, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвөөс гаргасан “Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын хүний эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөө” 2020 он, Т-14;
31. Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар “Төвлөрлийг сааруулах, түгжрэлийг бууруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээний баримт бичиг” 2022 он, Т-4;
32. <https://ulaanbaatar.mn/home>, Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэл.